

SLOVNÍK NESPISOVNÉ ČEŠTINY

ARGOT, SLANGY A OBECNÁ MLUVA OD NEJSTARŠÍCH DOB PO SOUČASNOST

HISTORIE A PŮVOD SLOV

4. rozšířené vydání

MAXDORF

SPISOVNÁ ČEŠTINA A NESPISOVNÉ ÚTVARY ČESKÉHO JAZYKA

SPISOVNÝ JAZYK (STANDARD)

Spisovná čeština je kodifikovaný útvar českého národního jazyka, který plní národně reprezentativní funkci. Užívá se v oficiální komunikaci, vědeckých pracích, úředních dokumentech apod. Jde o soustavu pravidel, jejichž dodržování je v určité komunikaci závazné. Norma určuje nejen pravidla pravopisu, ale předepisuje také správnou výslovnost. Kodifikace spisovné češtiny je obsažena zejména v Pravidlech českého pravopisu, Slovníku spisovného jazyka českého a Slovníku spisovné češtiny. Střediskem kodifikace je Ústav pro jazyk český ČAV.

Přechodný prostor mezi spisovným a nespisovným jazykem vyplňuje hovorová čeština. Jde o mluvenou podobu spisovného jazyka, užívanou v polooficiálních nebo neoficiálních mluvených projevech. Hovorové výrazy, na rozdíl od spisovných v užším smyslu, mají různou míru „nespisovnosti“. V našem slovníku uvádíme také nevelký počet výrazů klasifikovaných ve Slovníku nespisovné češtiny jako hovorové, a to zejména z důvodu jazykových souvislostí. Jejich označení zkratkou SSČ (která znamená, že výraz je uveden ve Slovníku spisovné češtiny) pomůže čtenáři si uvědomit, kde vede hranice mezi spisovnými a nespisovnými výrazy.

NEPISOVNÝ JAZYK (SUBSTANDARD)

Teritoriálně omezený nespisovný jazykový útvar se označuje jako **nářečí** (dialekt), resp. teritoriální dialekt. V Čechách se nářečí významněji udržela jen v okrajových oblastech (Chodsko, Podkrkonoší). Na Moravě se stále udržují tři tradiční nářečí – hanácké (střední a jihozápadní Morava, zhruba západně od řeky Moravy), moravskoslovenské (jihovýchodní Morava, východně od řeky Moravy) a severně od něj nářečí lašské. Pojem nářečí se někdy používá zejména pro malé oblasti, na větším území, kde se drobné rozdíly vyrovnávají, vzniká tzv. **interdialekt**. Ze středočeského interdialektu v minulosti vznikla dnešní spisovná čeština. Nejvýznamnějším interdialektem je **obecná čeština**, která je dnes v neoficiálních projevech používána na celém území Čech a značné části Moravy. Následující přehled snad může ilustrovat pojmy hovorová čeština a obecná čeština, mezi nimiž vede hranice spisovného a nespisovného jazyka:

<i>dívat se</i>	spisovný výraz
<i>koukat se</i>	hovorový výraz
<i>čumět</i>	výraz obecné češtiny (uvedený v SSČ)
<i>vejrat</i>	nespisovný výraz, který SSČ neuvádí

K substandardu náleží také **vulgární a obscénní slovní zásoba**, tedy hrubé, společensky nepřijatelné výrazy především sexuálního charakteru, z nichž určitá část je pro úplnost pohledu na nespisovný jazyk obsažena také v našem slovníku.

Významnou součástí nespisovné slovní zásoby jsou **sociolekty**, tedy **argot**, **žargon**, **slang** a **profesní mluva**, přičemž některé z uvedených termínů jazykovědci považují za synonyma. Vzhledem k rozporuplným názorům na vymezení těchto pojmů se problematikou sociolektů zabýváme podrobněji.

SOCIOLEKTY (SOCIÁLNÍ DIALEKTY)

Termín *sociolekt* je součástí obecnějšího termínu *dialekt* (nespisovný útvar národního jazyka, užívaný víceméně omezeným počtem lidí ze stejného teritoria nebo ze stejného sociálního prostředí). *Sociolekt* jako jazyk určité sociální skupiny se od národního jazyka odlišuje převážně slovní zásobou, frazeologií a sémantickými dominantami. Sociální dialekty nejsou nikdy jedinou formou jazyka svých mluvčích, slouží pouze jako doplňkový prostředek komunikace v určitém sociálním nebo profesním uskupení. Ve slovanské lingvistice se k sociolektům řadí pouze termíny *argot* (popř. *argot + tajné jazyky*), *žargon*, *slang* a *profesní mluva*. K termínu sociolekt by se, naopak, neměly přiřazovat pojmy jako např. obecná čeština nebo vulgární a obscénní slovní zásoba, neboť nejsou skupinově ohraničeny.

Pokusíme se nyní jednotlivé druhy sociolektů specifikovat, přičemž budeme konfrontovat rozdílné lingvistické pohledy.

ARGOT (z fr. *argot*) je jedním z nejstarších označení sociolektů v Evropě. Někdy je používán pro označení jazyka lidí z určitého sociálního nebo pracovního prostředí (např. argot umělců, sportovců, vojáků apod.), častěji se však chápe v užším slova smyslu jako mluva vyřazených společenských vrstev (zlodějů, pašeráků, žebráků, bezdomovců, podvodníků, vyděračů, zabijáků apod.). Typickým rysem argotu (stejně jako slangu nebo žargonu) je jeho expresivní charakter a stylisticky snížená slovní zásoba a frazeologie. Významnou roli hraje v argotu utajovací funkce, proto se k němu obvykle řadí také *tajné* (resp. *smluvené*) *jazyky* dávných kočovných řemeslníků, potulných muzikantů apod.

Důvodem užívání tajného, nesrozumitelného jazyka je vědomá snaha mluvčích izolovat se od „cizích“. Cíle argotistů mohou být přitom různé: obrana (resp. sebeobrana) před představiteli zákona, zachování profesního tajemství svého řemesla, snaha odlišit člověka z vlastních řad od oběti páchaného zločinu nebo nepřítel, kryptologická beseda v přítomnosti nezasvěcených, tabuizace a eufemizace sdělované zprávy, a také zdůrazněná převaha nad těmi, kteří tento jazyk neznají (Mokienko, Walter 2004). Jednotlivé argotismy však nezůstávají nezasvěcenému okolí nesrozumitelnými natrvalo. Mezi představiteli zákona vždy existovala snaha argotu porozumět, k čemuž byly využívány nejrůznější metody. Argot pronikal mimo svoji „domovskou půdu“ také díky samotným kriminálním žvhlům, které se setkávaly ve vězení i na svobodě a často migrovaly přes rozsáhlá území. Při porovnávání argotů různých evropských jazyků zjistíme, že značný počet argotismů má mezinárodní charakter. Jejich význam je ve většině jazyků stejný, řidčeji je u některých z nich zaznamenán určitý významový posun.

Mnohé argotismy přestaly být v průběhu své existence majetkem „dna společnosti“ a našly své využití v dalších sociálních skupinách (např. v mluvě vojáků, studentů apod.).

Mnohdy pak pronikly dále do hovorového a některé dokonce až do spisovného jazyka. Slova, která postupem času vešla ve známost, a přišla tak o svoji utajovací funkci, byla nahrazována novými argotismy. Podobně se tak dělo a děje i s výrazy, které argotistům neslouží k tajnému dorozumívání, ale k běžné komunikaci. Jak k argotu poznamenává František Oberpfalcer, „nejeden jeho rys je projevem jistého jazykového sportu. Otrělé výrazy jazyka běžného se nahrazují prvky novými, při tom se odvážně přenášejí jména s věci na věc a mnohdy se užije vtipné hříčky slovní. Ale jako starý vtip pozbývá účinnosti, tak i metafora užíváním zevšedňuje. To vede k novému tvoření. Starší název však po každé nezaniká. Tím se pro některé oblasti pojmové, jež jsou v popředí zájmu a provází je silnější přízvuk citový, vytváří bohatá synonymika. Všecky tyto rysy má argot společně s mluvami jiných stavů, jako studentů, vojáků, sportovců, umělců apod.“ (Oberpfalcer 1934).

Jaroslav Suk omezuje vědecké užívání termínu *argot* pouze na výrazy, které slouží k vědomému utajování, a ostatní případy skupinové mluvy označuje termínem *slang*, hovoří např. o *vězeňském a kriminálním slangu* (podobně např. Turnovcová-van Leeuwen 1993). Zdůvodňuje to tím, že „argot používaný delší dobu v určité sociální vrstvě přestává preferovat svou utajovací funkci a vzrůstá u něho funkce komunikativní; argot přerůstá přirozenou cestou ve slang“ (Suk 1993). Zde je však třeba poznamenat, že v některých případech může být složité přesně podchytit hranici mezi tím, kdy výraz plní utajovací funkci a kdy už tuto funkci ztratil, může se to např. lišit i podle místa výskytu. Vývoj jazyka sociálně okrajových skupin se nezastavil, ale nadále pokračuje, i v dnešní době existuje např. snaha domluvit se pomocí nesrozumitelných výrazů před výslechem, přičemž tyto argotismy časem přestanou danému účelu vyhovovat. Proto někteří lingvisté užívají pro označení mluvy vyřazených sociálních skupin místo termínu *slang* termíny *mluva* (s přívlastkem) nebo *argot* (samostatně nebo s přívlastkem), např. *vězeňská mluva* (David 1995), *vězeňský argot* (Hála, Soudková 2002). František Oberpfalcer na některých místech kromě předchozích dvou pojmů používá i termín *žargon*, např. *žargon periferie* (Oberpfalcer 1934). Obecněji chápaný *argot*, který se neomezuje jen na výrazy s utajovací funkcí, podrobněji definoval např. František Uher, a to jako „výrazivo, které je používáno jistou vrstvou společnosti při jednání vymykajícím se obvyklým společenským (někdy i právním) normám, vyznačuje se záměrnou nebo nezáměrnou trvalou nebo dočasnou utajeností a komunikativní ohraničeností převážně na sféru aktivních uživatelů, slouží k vyjádření sounáležitosti příslušníků vrstvy“ (Uher 1989).

Argot dále souvisí s ostatními druhy sociolektů. Kupříkladu utajovací funkci, kterou ze všech sociolektů právě argot plní nejvýrazněji, nacházíme např. i u některých lexémů a frazémů církevního slangu předlistopadového období, srov. *káčko* ‚kostel‘, *skočit si do čístírny* ‚dojít si ke zpovědi‘ (Grygerková 2006).

PROFESNÍ MLUVA je vlastní představitelům určitých profesí, řemesel a výrobních odvětví. Professionalismy vznikají z nutnosti speciálně nazvat určitý pojem, pro který v jazyce neexistuje terminologické označení, nebo z potřeby zjednodušit složitější odborný název. Díky svému nominativnímu charakteru jsou professionalismy velmi stabilní a relativně dlouhověké. Tím se liší od dynamických a rychle se střídajících lexémů a frazémů slangu a žargonu. Se snahou o rychlé a jednoznačné dorozumění souvisí také malá synonymnost professionalismů (Mokienko, Walter 2004). Jako názorný příklad odlišnosti profesní mluvy od slangu a žargonu může posloužit jeden z průzkumů L. Klimeše, kdy bylo zjištěno, že např. slovní zásoba hornické mluvy nemá v 86,85 % případů žádné synonymum, zatímco ve fotbalovém slangu je to pouze 3,49 % a ve studentském 4,8 % (Klimesh 1972).

Stejně jako argot, ani profesní mluva nemá v rámci substandardu pevně vymezené hranice a s ostatními sociolekty souvisí. U mluvy některých skupin vyvstává otázka, zda ji považovat za profesní mluvu nebo spíše za slang zájmové skupiny (může se to týkat např. myslivecké mluvy). Někdy vyvolává spory ještě další věc, a to rozhodnout, zda je určitý výraz skutečně professionalismem, nebo jestli jde o termín. Problém nastává zvláště tehdy, pokud daný obor nemá svoji terminologii kodifikovanou.

Někteří lingvisté nazývají profesní mluvu také termínem *profesní žargon*, popř. *žargon*, jiní ji považují za součást slangu v širším pojetí.

SLANG (původ slova je nejasný, podle jednoho z výkladů pochází z angl. *s'language* ‚něčí jazyk‘, např. *soldier's l.* ‚jazyk, mluva vojáků‘) bývá v širším smyslu chápán jako mluva lidí stejného zájmového nebo pracovního prostředí (ve druhém případě zahrnuje také professionalismy, čímž se rovná pojmu „profesní mluva“), v užším smyslu se za slang považuje pouze mluva skupiny lidí spjatých stejným zájmem. Slang v užším smyslu, na rozdíl od profesní mluvy, nevzniká z potřeby pojmenovat nové, speciální pojmy, ale z potřeby expresivního překódování již známých pojmů a jevů, jejich hodnocení a přehodnocení. Tím dochází ke vzniku dlouhých řad stylisticky snížených synonym (Mokienko, Walter 2004). Značné množství synonym je ve slangové slovní zásobě (stejně jako v argotické nebo žargonové) výsledkem jazykové hravosti, se kterou se, naopak, u profesní mluvy setkáváme zřídka. Dynamické a rychle se střídající lexémy a frazémy slangu jsou podmíněny dynamikou společensko-politického života a podléháním jazykové módě. Některé výrazy mají omezenou sféru užití a po krátké době zanikají. „Vznikají v určitém sociálním uskupení, žijí společně s ním a mizí s jeho rozpadem. Mnohá slova brzy zanikají, protože vznikla díky zvláštnímu případu, anekdotě, frázi, a proto jejich existence závisí na spoustě mimojazykových příčin“ (Stavycká 2005a).

Ve slovenské „Encyklopedii jazykovedy“ (Mistrík a kol. 1993) se *slang* považuje za pojem nadřazený všem ostatním sociolektům (včetně argotu). S podobným názorem se setkáváme např. v polském „Słowniku slangu młodzieżowego“, jehož autor tvrdí, že *slang* – to je „od všeho trochu“, „wybuchowa mieszanka językowa“ (Czeszewski 2001).

ŽARGON (z fr. *jargon* ‚jazyk ptáků, cvrlikání‘; ‚nesrozumitelný jazyk‘) se většinou chápe jako synonymum *slangu*, popř. i *argotu* nebo *profesní mluvy*. V české lingvistice se tento pojem díky historické orientaci na německou tradici používá jen zřídka, na rozdíl např. od ruské jazykovědy, která se orientovala na tradici francouzskou. Jaroslav Suk navrhuje užívat pojem „žargon“ pro „mluvu zhusta prokládanou slangovými prvky anebo odbornými termíny, tedy slang pro nezasevěné nesrozumitelný nebo nesrozumitelnosti blízký“ (Suk 1995). Někteří lingvisté přistupují k žargonu jako k termínu, který hraničí s argotem na straně jedné a se slangem na straně druhé. Žargon i slang mají oproti argotu otevřenější charakter; chceme-li udělat hranici i mezi žargonem a slangem, rozdíl lze spatřovat právě v míře jejich otevřenosti. Lesja Stavycká např. uvádí, že žargon je napůl otevřeným lexikálně-frazeologickým podsystémem nespisovného jazyka, zatímco slang je prakticky otevřeným lexikálně-frazeologickým podsystémem nespisovného jazyka (Stavycká 2005a).

Mnozí slovanští jazykovědci si termín *žargon* oblíbili a užívají jej pro označení skupinové mluvy různého druhu – od spojení typu *kriminální žargon*, *vězeňský žargon*, přes žargon různých profesí, až po spojení jako *sportovní žargon* nebo *žargon mládeže*. Projevuje se to i v názvech lexikografických prací, kdy je pro různorodost slovní zásoby sociolektů volen právě pojem *žargon*. Například Tomislav Sabljak, autor chorvatského slovníku

„Rječnik šatrovačkog govora“ (Sabljak 1981), po uplynutí dvaceti let zvolil pro další vydání své knihy místo čistě národního termínu *šatrovački govor* termín *žargon*: „Rječnik hrvatskog žargona“ (Sabljak 2001). *Šatrovački govor* (*šatra*) vznikl na základě živého záhřebského jazyka. Stejně jako většina slovanských sociolektů, také on pochází z tajných jazyků 19. století a kdysi byl pro mnohé nesrozumitelný. Ale v podmínkách takového velkoměsta, jako je Záhřeb, se, přirozeně, postupem času stal městským interžargonem, a také sociolektem různých sociálních skupin.

Mimo lingvistické prostředí se dříve užívalo (a někde dodnes užívá, např. mezi světými) ještě jiné označení pro skupinovou mluvu, hantýrka. Zatímco někdo chápe hantýrku pouze jako mluvu podsvětí, jiní lidé ji užívají místo pojmu argot, slang, žargon nebo profesní mluva. Označení hantýrka si oblíbil např. Radovan Krátký, který upozorňoval na to, že rozdíly mezi argotem a slangem se v průběhu historie (zvláště po druhé světové válce) setřely, a proto je užívání těchto pojmů zavádějící: „V tomto období plném společenských a jazykových přesunů se opět stíraly rozdíly mezi argotem a slangem a v padesátých letech zkomplikovalo situaci i to, že vznikla podivná řeč – frázismus či také funkcionářština. Z hlediska jazykového to byla hantýrka, a jistá potíž vznikala s jejím zařazením, neboť chvílemi se tvářila jako slang, chvílemi byla až na pomezí slangu nebo dokonce argotu. Hledáme-li tedy dnes vhodné pojmenování pro výsledky nejrůznějších jazykových procesů, jež se odehrávaly mimo oblast spisovnou, zdá se, že nejvhodnějším termínem zůstává slovo hantýrka“ (Krátký 1965). Samo slovo hantýrka pochází ze slovesa hantýrovat ‚mluvit, dříve zejména ‚mluvit tajnou řečí‘ (z něm. *hantieren* ‚provozovat živnost, vést obchod‘) a původně ho používaly především nepočestné skupiny. Odrazem hantýrky je specificky brněnský termín „hantec“, tedy původně argot brněnské galérky (příslušníků brněnské „plotny“). Pod názvem „Hantýrka“ vydával v letech 1935 až 1936 svůj časopis věnovaný studiu argotu znalec brněnské „plotnáčtiny“ Otakar Nováček.

Nyní se ještě na chvíli vrátíme k termínu „slang“. Tento pojem se někdy používá také pro označení všeobecně známých a hojně užívaných výrazů, které pocházejí z jednotlivých skupinových mluv (z různých žargonů a z argotu) a se kterými se běžně setkáváme kromě hovorového jazyka také v umělecké literatuře a v médiích. Takto chápaný slang, nazývaný též **obecný slang** (někde bývá nazýván i **obecný žargon**), může být definován jako „hojně rozšířená a všeobecně známá vrstva slovní zásoby a frazeologie v prostředí živého hovorového jazyka, která je poměrně ustálená v rámci určitého období, velmi různorodá co se týče jejího genetického složení a stupně přiblížení ke spisovnému jazyku a má jasný expresivně-hodnotící charakter“ (Chomjakov 1974). K tomu lze dodat, že „zvláštní roli v procesu formování a rozvoje obecného slangu hrají slang mládeže, který proniká do komunikace v rodině, a média“ (Kudrjavceva 2004). Odborníci na ruský substandard V. M. Mokienko a T. G. Nikitina používají místo termínu *obecný slang* termín **žargonizovaný hovorový jazyk** a jeho zkratkou *жпп* (*žargonizirovannaja razgovornaja reč*) označili i příslušné výrazy ve svém objemném slovníku ruského žargonu (Mokienko, Nikitina 2000). Tento termín užívá také např. Lesja Stavycská, která se zabývá ukrajinským substandardem (Stavycská 2003, 2005). Důvod je následující: „...pokud se setkáváme se žargonismy (slengismy) ne ve slovníku, ale v živém jazyce, diskurzu, nejde o žargonový, ale pouze žargonizovaný jazyk; jsou to jednotlivá začlenění slengismů na pozadí neutrální nebo familiární slovní zásoby“ (Stavycská 2005a).

A

abfal – 1. odpad, odpadky, někdy hanl. nekvalitní věci. *Takovej abfal, to si zas vodvezte zpátky!* 2. hanl. neschopní nebo nevýznamní lidé apod. (i zde vlastně odpad). *Schopný jdou na západ, tady zůstává akorát abfal.* 3. odtok vody. *Abfal věčně ucpanej vlasama, fakt humus.* ❖ něm. *Abfall* odpad, *ab-* od, *pryč*, *fallen* padat

abgébovat se – zadat si v něčem, angažovat se v něčem s rizikem nepřijemnosti (obv. abgébovat se kvůli někomu, někdy také abgébovat se s někým). *Tohle bylo naposled, co jsem se kvůli vám abgéboval.* ❖ něm. *sich abgeben* zadat si s něčím, zahazovat se, *ab-* pryč, *za*, *geben* dát, dávat

abhěrka – film. zkouška zvuku ❖ něm.⁺ *Abhörprobe* t/v, *abhören* odposlouchávat, *hören* poslouchat, *Probe* zkouška

ábíčko – časopis ABC (mladých techniků a přírodovědců)

ablégr – viz aplégr

ablézovat – vystřídat ve službě. *Stál jsem tam ještě celý další den, než přivezli chlapa, aby mě ablézoval.* – *Kolik máš hodin? Já se nemůžu dovolat centrály. Mě nejdou nějak dlouho ablézovat.* (J. Hašek) ❖ Jindra 1921; výraz kdysi běžný v profesích se službou či směnami; něm.⁺ *ablösen* t/v, *ab-* od, *pryč*, *lösen* uvolnit, pustit

abléžr – střídající pracovník ve službě, někdy též přeneseně. *Jaks byl na té montáži, tak pré tvoja stará měla v šláfcimře nějakého abléžra.* ❖ něm.⁺ *Ablöser* t/v, *ablösen* vystřídat, uvolnit

ábr – ale. *Žádný ábr, koukej se sbalit a jít.* ❖ něm. *aber* t/v

ábrcetle – stará panna, stará protivná žena ☞ Rippl 1937 udává pravděpodobný původ z něm. *Haberzettel*, avšak bez dalšího vysvětlení, Bartoš (1913) také uvádí *abatyše* stará klepna

abrichtka – řem. rovnačka, srovnávačka (hoblovka či fréza pro úpravu tloušťky prkna apod.), srov. obrichtovačka ❖ něm. *Abrichtobel* nebo *Abrichtmaschine* srovnávací fréza, *abrichten* rovnat, hladce hoblovat, *ab-* dolů, *pryč*, *richten* rovnat, srovnat

abrichtovat – 1. řem. obrábět, perfektně upravit povrch (dřeva), např. pro vsazení jednoho dílu do druhého 2. vycvičit, vyrezírovat, též o násilné ideologické převychově. *Celou dobu je tam zkoušeli abrichtovat.* ❖ Jindra 1921; něm. *abrichten* drezírovat zvíře, u lidí má tradičně hanl. podtext, např. o vycviku dětí zlodějů; též obrábět dřevo, hladce zhoblovat povrch, *ab-* od, *pryč*, *richten* urovnat, nastavit, řídit

absa – viz absák. *To je normální, aby absa bydlel tady na rotě?*

absák – voj. dř. absolvent vysoké školy ve vojenské

základní službě, srov. *absa*, kolejnička, špagát. *Absa sika nezašijou, ale pohrozí mu tím. A pak mu dají podepsat spolupráci.* ❖ přesněji absolvent vojenské katedry na vysoké škole; do zač. 90. let

abso – viz absák ❖ asi pod vlivem slovenštiny

absolventák – hudeb. absolventský koncert

absták – abstinenční syndrom, též přen. touha po něčem či po někom. *Pane doktore, Lucka měla zase absták, kdy k vám můžeme přijet.* – *Von je pryč dva dny a já už mám absták.*

absurdistán – hanl. špatně fungující stát nebo politické zřízení charakterizované byrokracií, korupcí a preferováním zájmů vlivných skupin, srov. kákanie, kafkárna, kocourkov. *Ten Klajner ukázal na kameru tví smlouvy, a pak normálně telefonát šéfredaktorovi, ten to samozřejmě shodil ze stolu, tohle podle tebe jako není absurdistán?* ❖ analogicky k *Afghánistán*, *Kazachstán* aj.; dnes užíváno též v angl., něm. aj., obv. v rámci kritiky vlastní vlády; jde asi o další ze slov, které dala čeština ostatním jazykům; poprvé se stalo známějším díky článku *Prague Summer of '89: Journey to Absurdistan*, který otiskl newyorský *The Nation* 18. září 1989, všeobecně se uznává, že slovo vzniklo v kruzích českých disidentů

absíd – divad. rozloučení, poslední pozvání na divadelní hru v určitém místě (≠štaci), též odměna, kterou obdržel herec, který chodil zvat ❖ u kočovných společností chodili herci zvat na představení po domech, kde rozdávali tzv. cedule; odv. *absídka* soupis provozovaných her a herců, *absídár* kdo roznášel *absídky*; něm. *Abschied* rozloučení *ab-* od, *roz*, *scheiden* rozéjit se

abštajg, abštajk – 1. utajovaný byt pro milostné schůzky, hodinový hotel. *Ježdil s ní do hotelu Richard, to bejval známej abštajk.* 2. pokoj, kam si prostitutka vodí zákazníky. *Vodila holku nejdřív do toho hotelu, kde dělala, a někdy ve dvaavosumdesátym jí udělala abštajk z toho malýho pokoje s voknem na Černokosteleckou.* ❖ pův. argot. výraz; něm. *Absteige* laciný, obv. hodinový hotel, *Absteigquartier* přechodný byt, resp. utajovaný byt pro milostné schůzky, Wolf ve slovníku něm. argotu uvádí význam pokojíků prostitutek; *absteigen* sestoupit, dř. též přechodně se ubytovat na cestě, tj. vlastně sestoupit z koně, *ab-* dolů, *steigen* sestoupit

abšťand – odstup, obv. držet si abšťand. *Vždycky si držel abšťand, nikdy si s nikým netykal.* – *Drž si vod nich abšťand, culej se, ale sou to bestie, musej se tě bát!* ❖ něm. *Abstand* t/v, *ab-* od, *pryč*, *stehen* stát, postávat

abštych – 1. staveb. lať s vyznačenými výškami jednotlivých řad cihel používaná při zdění 2. techn. odpich tavby ve vysoké peci 3. karet. různé významy: odložený štych, balíček, který někdo „zabil“ aj. ❖ něm. *Abstich* odpich, *abstechen* odpíchnout, ve staveb. odměřit jehlou stejné vzdálenosti

- abtajl** – *circus*. obytný vůz (≡vostavák), dnes obv. obytná část cirkusového vozu ❖ něm. *Abteil* oddíl, kupé, *ab-* od, *Teil* díl
- abzac** – 1. řem. osazení, ústupek, stupeň, patka 2. odbyt (zboží) ❖ Jindra 1921; něm. *Absatz* t/v, *absetzen* prodávat, zajišťovat odbyt, *ab-* od, pryč, *setzen* klást, dávat
- abzéglung** – *circus*. napnutí a připevnění plachty cirkusového stanu ❖ něm. *Abseglung* t/v, *Segel* plachta
- áčáci** – označení skupiny dětí, které chodí ve škole do třídy „A“, srov. běčáci
- ačelit, hačelit** – *svět*. zůstat, posedět. *Ačelíme tu až do rána.* – *Hač adaj.* (Poseď tady.) ☞ Podzimek 1937; rom. *ačel* zůstat (dnes ve slov. romštině *ačhel*)
- áčko** – 1. označení třídy ve škole (třetí A) 2. trasa A pražského metra, srov. běčko, čéčko 3. vynikající vlastnost, srov. běčko 4. vitamin A 5. absence. *Ještě jedno áčko a vyhodím tě.* 6. alkohol, srov. alkáč 7. *drog.* algina (lék proti bolesti) 8. *circus*. jištění, poskytnutí záchrany při nebezpečném čísle 9. *vulg.* anální sex | ^{1,2}SSČ
- adaj, adava** – *svět*. sem, zde, tu. *Tachtí adaj* (pojď sem). *Adaj mulasi* (zde straší) ☞ Podzimek 1937; rom. *adaj* sem, zde
- adam; na adama** – bez šatů, nahý, srov. naostro, srov. eva ❖ vlastně v *rouše Adamově*
- adamky** – dř. plavky s vázáním na straně
- ádékář** – absolvent dělnických kursů; časté v 50. až 70. letech min. stol., dnes jen historický význam. *Vzdělání už nemá žádnou váhu, jako ádékář se dneska můžeš stát i ředitelem výzkumáku.* (n) ❖ podle zkratky ADK
- adié** – sbohem, též ve smyslu rozejít se s někým, propustit někoho ze zaměstnání. *Počkáme, až vodvezdá ten katalog, a pak adié, už ho mám fakt plný zuby.* | SSČ/hovor.
- áďina** – *stud.* administrativa. *Měli jsme dneska nějaký úkol na áďinu?*
- adler** – *circus*. nejvyšší můstek pod střechem cirkusového stanu ❖ něm. *Adler* orel
- admina** – *škol.* psaní na stroji, předmět technika administrativy
- adráč** – něco nebezpečného, resp. vzrušujícího nebezpečím. *S jištěním je to hovno adráč.* ❖ zkrác. z *adrenalin*
- adrenalinový** – nebezpečný, resp. vzrušující nebezpečím; užívá se pro to, co jsme vyzkoušeli nebo chceme zkusit. *Ten padák dole na černý je dost adrenalinovej.*
- adresa** – *svět*. otisky prstů, srov. podepsat se ☞ Podzimek 1937
- adria, adrie** – nemocnice ☞ Rippl 1926, Nováček 1929, kdysi rozšířený argot. výraz, zejm. v souvislosti s léčbou pohlavních chorob
- adzúro** – viz azúro
- afča** – aféra. *A ty z toho děláš afču!*
- afekt** – *divad.* přehánění, přehrávání, nepřírozený projev. *Tak ještě jednou a bez toho afektu!* ❖ v odborné terminologii se jako *afekt* označuje krátkodobá emoce (na rozdíl od *nálady*, která označuje emoci dlouhodobou)
- afgoš** – *voj.* Afghánistán. *Co je zpátky z afgoše, tak se chová jak magor.*
- afisák** – v leteckém slangu řídicí letového provozu, osoba konající službu AFIS ❖ angl. *Aerodrome Flight Information Service* letištní (letová) informační služba
- afiš** – *circus*. plakát, upoutávka na představení ❖ fr. *affiche* t/v
- afro** – druh účesu běžný v subsaharské Africe, někdy také přen. o vlasech, které vzdorují pokusům o učešání, srov. endžila. *Vona je trochu švihlá, už jí je přes padesát a furt nosí afro a kristusky.* – *Já to afro nerozčešů, přece takhle nemůžu jít do práce.*
- áftroška** – afterparty, party (večírek, mejdan) po skončení oficiální akce. *Jak jsme šli ráno z áftrošky, tak mi to řekla.* – *Na áftrošku bohužel pozvané nejsem.* ❖ slang souč. mládeže; angl. *afterparty* t/v, *after* po
- ágéčko** – arcibiskupské gymnázium
- agi** – *circus*. krasojízda vkleče na jednom kolenu s druhou nohou napnutou (jde vlastně o baletní figuru „holubička“)
- agitka** – *polit.* článek či reportáž sloužící především politické agitaci (propagaci strany či politika)
- agoška** – agentura, obv. reklamní. *Já se tady na to vykašu, kámoš začal dělat v jedny docela skvělý agošce, a jejich šéf by měj přej rád věděl.*
- ahojík** – ahoj ❖ slang souč. mládeže (dívčí mluva, chat)
- ahojky** – pozdrav na uvítanou i na rozloučenou, častěji mezi ženami, event. ve snaze o přátelský výraz, srov. čauky. *Ahojky, je pravda, že přijedete s kapelou k nám do Třebíče?* (w) ❖ zdrob. z *ahoj*; proti běžné mluvě mnohem častější na internetu při chatování
- ahojte** – pozdrav, oslovení většího počtu osob, srov. pozorte ❖ viz lingvistickou poznámku u hesla *≡nate*
- achtlik** – *ostrav.* malá sklenička na tvrdý alkohol, resp. odpovídající dávka alkoholu, srov. panák, štamprle, ochtl ❖ dosl. osminka, něm. *achtel* osmína (dnes se uvádí obv. osmína litru)
- aida** – AIDS. *Je to na tuty voboják, to se nebojíš, že vod něj chytíš aidu?*
- air cognac** – vaječný koňak (vysl. ajr koňak). *Jeden smutný ajznbónák pil na pátém nástupišti Air Cognac ...* (J. Nohavica, Pijte vodu) ❖ viz ajrkoňak
- ajbiška** – *vulg.* ženské přirození ❖ uvádí např. Rippl 1937, Nováček 1929 uvádí jako brněn.; *ajbiš* lid. ibišek, z něm. *Eibisch* t/v
- ajcem trajcem, ajcémtrajcén** – 1. utvrzující fráze.

Ajcem trajcem, že je to pravda. **2.** brněn. zaklení ❖ pův. zaklínací formule *ať jsem zatracen* se oslabila v *ať jsem trajcen* (strach, aby vyslovená kletba nepřivolala skutečnou záhubu duše, srov. *zatrolený, zatrachtily*), odtud rýmované *ajcem trajcem* (Ma-chek); v Brně se tradovalo vysvětlení z něm. číslovka *einzehn* 11, *dreizehn* 13, číslovka *einzehn* však neexistovala ani v nářečích

ajerkoňak – vaječný koňak, viz ajrkoňak, air cognac. *Dala bych si jednu vídeňskou kávu a skleničku ajerkoňaku.* ❖ něm. *Eierkognak* t/v, *Eier* vajíčka (j. č. *Ei*), *Kognak* koňak

ajfelovka, ajfelka – štíhlá žena příliš vysoké postavy. *Vsichitě je hezká, ale počkej až vstane, je to hrozná ajfelovka.* ❖ podle *Eiffelovy věže* v Paříži

ajfr – zápal, úsilí, někdy též spěch. *Ten, když něco dělá, tak je to vždycky nejdřív hroznej ajfr, ale pak to vysumí do ztracena.* – *To je nějaké ajfr! Kolik za to může mít slíbený?* ❖ něm. *Eifer* zápal, horlivost, pile či úsilí, *eifern* usilovat o něco

aji – morav. také

ajina, ájina – škol. angličtina (na základních a středních školách), srov. *anglina*

ajmr – kbelík, v trampském slangu kdysi plátěný kbelík na vodu ❖ něm. *Eimer* kbelík, vědro, srov. *ompr*

ajnka – škol. známka výborně, jednička, srov. *ajnska* ❖ něm. *eins* jedna

ajnlík – **1.** vězeň. samotka ... *a že mě zavřeli za to na čtrnáct dní do ajnlika a dva dni jsem ležel jako lazár.* (J. Hašek) **2.** malý pokoj **3.** záchod ❖ něm. *Einzelzimmer* jednolůžkový pokoj, místnost (pouze) pro jednoho; *einzeln* jednotlivý, osamocený, o samotě, *z ein* jeden, *Zimmer* místnost

ajncvaj – raz dva, rychle, ihned, též ancvaj. *Takovej, co nemá co ztratit, co tě sejmě ajncvaj!* (P. Jarchovský²) ❖ něm. *eins zwei* jedna dvě

ajnfach – jednoduchý, snadný. *Vono to není tak ajnfach, radši počkej, až přijdu.* ❖ něm. *einfach* jednoduchý, snadný, *ein* jeden, *-fach* zde označuje násobek (nář. výsl. *a >* o viz pozn. u hesla *fotr*)

ajnfasovat – řem. zasadit, olemovat ❖ Jindra 1921; něm. *einfassen* t/v, *ein-* směr dovnitř, *fassen* uchytit, zasadit

ajnofch – **1.** jednoduchý, snadný, srov. *ajnfach* **2.** prostě (častěji brněn.). *Já su ajnofch pechfögl.* (jsem prostě smolař) ❖ něm. *einfach* jednoduchý, snadný, *ein* jeden, *-fach* zde označuje násobek (nář. výsl. *a >* o viz pozn. u hesla *fotr*)

ajnska – škol. známka výborně, jednička ☐ Oberpfalcer 1934; něm. *eins* jedna

ajntet, ajnteto – *hudeb.* vystoupení jediného hudebníka ❖ dosl. soubor o jednom hudebníkovi, žertovná analogie k výrazům kvartet, kvintet apod.; něm. *ein* jeden

ajntop, ajntopf – domácí pokrm připravený v jed-

nom hrnci (často ze zbytků jídel). *Jirku pozvat můžete, ale nic kvůli němu vyvářet nebudu, je pondělí, bude jenom ajntop.* ❖ něm. *Eintopf* t/v, *ein* jeden, *Topf* hrnec

ajntypplunk – argot. vloupání ☐ Nováček 1929; něm. arg. *eintipeln* vloupat se, *ein-* dovnitř, *tippeln* jít, srov. *typlovat*

ajrkoňak – vaječný koňak, «vaječňák, též ajerkoňak. *Teta má skvělej recept na ajrkoňak, ale bohužel ho většinu vychlastá sama.* – *Prej abych v tom ajrkoňaku nechala rozpustit vajíčka i se skořápkou, to prej je lepší než šumivej vápník ze Švajcu.* 80+ ❖ něm. *Eierkognak* t/v, *Eier* vajíčka (j. č. *Ei*), *Kognak* koňak

ajroplán – letadlo. *To podle smlouvy se tatínek nesmí chodit ani koupat, ani nesmí lítat ajroplánem ...* (B. Hrabal¹)

ajrovka – automobil značky Aero. *Když jsem byl malej, tak jsem s dědou v tý ajrovce párkrát jel.*

ajjska – železnice. *Autáky zabavili, tak se holt jezdilo ajjskou.* ❖ viz *ajznbon*

ajsko – ICQ, druh komunikačního média. *Nemůžes mi to radši poslat ajskem?* ❖ slang souč. mládeže; podle angl. výslovnosti *áj-sí-kjú*, resp. podle vlastního významu *I seek you* (*áj-sík-jú* hledám tě), pro nějž je zkratka ICQ žert. homofonií

ajták – odborník na počítače, resp. informatiku, srov. *ajtýk*. *Ten magor na koloběžce je prej náš novej ajták.* ❖ ze zkr. *IT* informační technologie, angl. výsl. *aj-tý*

ajtýk – odborník na počítače, resp. informatiku. *Zas to spadlo, zavolej ajtýky.* ❖ ze zkr. *IT* informační technologie, angl. výsl. *aj-tý*

ajznbon – **1.** železnice (obv. ve smyslu organizace). *Voba jsme měli s Máňou většímu příbuznejch u ajznbonu, šak jsme se taky na dráze poznali.* **2.** železničář, častěji «ajznboňák» ❖ něm. *Eisenbahn* železnice, *Eisen* železo, *Bahn* dráha

ajznboňák – železničář. *Já byl celej život ajznboňák, mně se z těch posprejovanejch vagonů zvedá kufr; na dráhu patří pevná ruka, žádná demokracie.* ❖ viz *ajznbon*

aka – známý také jako, alias; módní výraz ❖ angl. zkr. *a.k.a.* tj. *also known as* také známý jako

ákáčko – samopal značky Kalasnikov (AK47), srov. *kalach* ❖ slang souč. mládeže

akáda – **1.** stud. Akademie výtvarných umění, Akademie múzických umění (dř. též obchodní akademie). *Chodil tři roky na akádu, pak ho vyhodili, teď tvrdí, že z politickejch důvodů.* **2.** Akademická kavárna v Brně. *Jak jsem byl posledně v Brně, tak jsem chtěl jít do Akády a von ti tam je nějaký krám s nábytkem!* **3.** akademické mistrovství (světa, republiky apod.). *Já ti říkal, abys netrénoval na akádu, mělš to načasovat na ten srpen.*

akceleračka – motor. akcelerační pumpa

akceptábl – přijatelný. *Tahle cena pro něj nebude*

- akceptábl, von zase až takovej trouba není.* ❖ něm. *akzeptabel* přijatelný, pův. z lat. *acceptabilis* t/v
- akciovka** – akciová společnost. *Na akciovku zapomeň, to bysme museli dát dohoromady celej meloun.* – *Tak to von si ze mě jako dělal prdel, že v druhý vlně taky z armády udělaj akciovku?*
- akčňák** – akční film. *Prostě adrenalinovej akčňák, no co?*
- ákev** – svět. shromáždění, tlačenice ☐ Podzimek 1937, Rippl 1926, kdysi rozšířený argot. výraz (pro kapsáře významná situace, dnes stejně jako v minulosti), viz pozn. u hesla *voda*
- akorát** – 1. pouze, jenom, přesně. *Já u sebe mám akorát pajsku, sorry.* 2. přesně, právě. *Akorát jsem přišel, takže ještě nevím, zavolej tak za hodku.* ❖ něm. hovor. *akorat* nebo *alkorát* právě, přesný, pečlivý, spis. *akkurat* pečlivý, viz *akuratní* | SSČ/ob.
- Akráč** – praž. palác Akropolis v Praze na Žižkově
- Aksamiták** – praž. stadion TJ Lokomotiva Praha ❖ stadion Karla Aksamity v pražských Holešovicích
- akslágr** – osově ložisko, ložisko nápravy ❖ Jindra 1921; něm. *Achslager* t/v, *Achse* osa, *Lager* ložisko
- aksna** – techn. osa, náprava ❖ něm. *Achse* osa
- aktšlus** – divad. závěr určitého celku (scény, obrazu, jednání), např. poslední věta ❖ něm. *Aktschluss* závěr dějství, *Akt* jednání, *Schluss* konec, závěr
- akučka** – techn. akumulátorový vrtací šroubovák, akurtačka
- akuratní** – kdo si potrpí na přesnost, pečlivý, přesný. *Von je takovej akuratní, přijde na minutu přesně a taky mi dycky dává velký dyško.* – *To je v pořádku, že je akuratní, ale nemusí tím každého buzerovat.* ❖ něm. *akkurat* přesný, pečlivý, z it. *accurato* přesný, lat. *accuratus* pečlivý, *cura* péče, srov. *kurýrovat*
- akuták** – med. akutní případ. *Vod rána třetí akuták.*
- akva** – argot. 1. tlačenice 2. sdělení mezi kapsáři: „má v kapse u kalhot peněženku“ ☐ Rippl 1926, (Oberpfalcer 1935); viz pozn. u hesla *voda*
- akvác** – akvapark ❖ slang souč. mládeže
- akvárium** – rozhl. prosklené studio
- akvárko** – akvárium. *To akvárko ale shodila kočka!* ❖ slovo na cestě ke spisovnosti
- ála** – alimenty, srov. *aloše*
- aladinky** – velmi široké kalhoty, srov. *turky*, *harémky*
- albert** – brněn. 1. slunce, srov. *oskar* 2. mužský pohlavní úd (pulírovat *alberta* – masturbovat) ❖ ¹Nováček 1929, ²Sklenář
- aldamáš** – přípitek nebo pohoštění na oslavu uzavřeného obchodu či dokončeného díla, srov. *haldamáš*. *Takovej kšeft a von ani nebude aldamáš?* ❖ maď. *áldomás* přípitek na zdar koupě
- aleluja** – ve spojení **do aleluja** – stále, donekonečna, do omrzení
- alexandr** – vulg. mužské přirození ☐ Nováček 1929
- algebra** – škol. učitelka matematiky ❖ slang souč. mládeže
- alguška** – drog. *algina* (lék proti bolesti) ❖ slang souč. mládeže
- alieni** – důchodci, někdy rodiče ❖ slang souč. mládeže
- alifer** – karet. odmítnutí rozdaných karet, zneplatnění začátku hry | SSJČ/slang.
- alík** – svět. detektiv ☐ Podzimek 1937
- alíky** – alimenty, srov. *aloše*
- alkáč** – 1. alkoholik (též v polic. slangu). *Hele, z vašeho primáře je už docela slušnej alkáč, jak to prosím tě dělá na sále?* 2. méně obv. alkohol. *Neměla jsem žádněj alkáč už tři tejdny, tak nekecej.* ❖ srov. něm. hovor. *Alki* alkoholik, zkrác. z *Alkoholiker*
- alkoholka** – polic. záchytná (protialkoholní) stanice, srov. *záchytka* (užíváno snad častěji na severní Moravě). *Měť fotra potřeti v tym měsícu na alkoholce, tag urobiš to same.*
- almara** – 1. velká skříň 2. argot. nedobytný trezor, sejf 3. velká objemná žena, srov. *machna*, *mašina*. *Nemůžu už jíst, byla by ze mě za chvíli almara.* ❖ druhý význam uvádí Rippl 1926 | 'SSČ/ob.
- alois** – med. zbytečná operace zdravého slepého střeva ❖ srov. *richard*
- alonž** – cirkus. paruka s dlouhými vlasy (pod ramena) ❖ fr. *allongé* prodloužený
- aloše** – alimenty, srov. *ála*, *alíky*
- alotria** – nezbednosti, rozpustilé kousky ❖ řec. *alotria* od *allótrios* cizí, nepřislušný (Rejzek)
- alternačka** – divad. hra, ve které jsou role s dvojným obsazením, též střídání herců v takové roli (*alter-nace*)
- alternativa** – alternativní umění, nejč. písnička nebo film mimo střední proud. *Tuhle alternativu fakt nemusim.*
- altka** – hudeb. *altsaxofon*, altový saxofon
- amant** – milenec. *Má asi novýho amanta, podívej jak se strojí.* – *Myslím, že za Růženu přijel její bejvalej amant.* ❖ něm. hovor. *Amant* t/v, to z fr. *amant* milenec, lat. *amare* milovat (srov. špan. *amigo* přítel)
- ambaláž** – balení, též *embaláž*. *To víš, italský zboží, pěkná ambaláž, ale za tejdny zjistíš, že to je šmejd.* ❖ fr. *emballage* (vysl. *ambaláž*) obal, *balle* balík
- ambažúra** – 1. argot. chuť napít se, dobrá nálada, srov. mít na něco tah. *Ten má ambažúru každej den.* 2. hudeb. nátlak (u žestových nástrojů) ☐ Rippl 1937 uvádí i další významy (alkohol, hlučná zábava), též odv. *ambažúrovna* krčma, putyka, stejně jako tvar *anpažúra*; rak. *ambaschurl*, z fr. *embouchure*, *bouche* ústa
- ambo, ambo-jambo** – karet. flek na hru i na sedmu (v mariáši) ❖ lat. *ambi* dvojitý, na obě strany; *ambo* bývala v loterii výhra s dvěma uhádnutými čísly, srov. *terno*
- ambulák** – tramp. ambulanční uzel. *Snad umíš aspoň ambulák, loďák a škoták?*
- ambrole** – svět. hruška ❖ rom. *ambrol* t/v

ambuš – cirkus. prvek karetních triků, nenápadné vhození karty do klína ❖ fr. *embûche* léčka

ámen – konec | SSČ/hovor.

Amér – USA, Amerika. V *pětaosmdesátým* zdrhnul do Améru.

Američan z Vysočan – člověk, který se dělá důležitým, vejtaha, srov. Angličan z Vysočan

amerika – 1. velké auto vyrobené v Americe (užíváno zejm. od 50. do 70. let minulého století), srov. bourák. *Takovou ameriku bych nechtěl ani zadara, nic na to neseženeš a víš kolik to žere?* 2. sport. hra na principu pingpongu pro více hráčů, kdy hráč po odpálení míčku obíhá na druhou stranu, též obíhačka. V *pinčesu* na mě nikdo nemá, ale na ameriku jsem pomalejš. 3. mít ameriku – argot. mít bezstarostný život ve vězení, srov. havaj ❖ poslední význam uvádí Oberpfalcer 1934, srov. havaj **amerikán** – 1. Američan 2. řem. čelistové sklíčidlo soustruhu, též univerzálna ❖ druhý význam uvádí Hubáček 1981

ameriky – dř. zahraniční, zejm. americké cigarety. *Za karton amerik ti to i nařeže, vodveze k vám nahoru a složí ti to za barák.* (80+)

amík – Američan. *Dyť ty amíci sou němlich stejní.*

amina – 1. prostá či hloupá žena, srov. andula. 2. vězeň. amnestie. *Amina má bejt vosumadvacátýho, ale jenom na politický.* – Kluci, bourejte dveře, přide amina a bude mít širokou prdel. ❖ oba příklady uvádí Suk 1993

amňa – vězeň. amnestie

amploa – cirkus. specializace na určité cirkusové číslo, na určitý druh zvířat apod. (základní předpoklad dosažení bravurnosti a zejm. spolehlivosti předvedení čísla). *Měl amploa na lvy.* ❖ Kludský a Cibula 1970; asi z fr. *emploi* zaměstnání

ampus – řem. kovadlina ❖ Jindra 1921; dř. běžný výraz s řadou výsl. obměn (*ambus*, *ambos*); něm. *Amboss* t/v, (ve staré němčině *anaboz* na čem člověk tluče, tj. podložka z oceli sloužící k zpracování kovů), *am*-na, s pomocí (čeho), *bossieren* špicovat, modelovat

amrdol – malý pes ❖ stejně zní v bavorském nářečí název obce *Ammerthal* (nář. *Ammerdol*), souvislost je však jen spekulativní

amrhele – 1. peníze. *Tak přestaň slibovat a ukaž, že budou taky náky amrhele.* 2. stará protivná žena, srov. ábrcetle ❖ *amrhele* je nář. označení druhu višňi

Amstr – Amsterdam. *Proč asi jedem zrovna do Amstru!*

amtovaf – ostrav. úřadovat ❖ něm. *Amt* úřad, nář. *amten* úřadovat, spis. *amtieren*

an – svět. pones, dej sem. *An pašala.* (Dej sem peníze.) ☐ Podzimek 1937; rom. *anel* nést, přinést, podat, *an* je rozk. způsob

an gró – 1. ve velkém, v celku. *Tohle flikování tě na-*

konec vyjde dráž, měl by sis pújčit a předělat to an gró. 2. ve své podstatě ❖ z fr. *en gros* (vysl. an gró) ve velkém, ve své podstatě, dále viz pozn. k heslu ❖gró

án zich – jak to je, samo o sobě ❖ něm. *an sich* t/v

ance – brněn. drobné peníze ☐ Nováček 1929, *anec* kovový knoflík

anciáš – morav. lump, ničema, dř. neznaboh ❖ pův. nář. *ancikrist*, tj. *antikrist*

anclík – viz ajnclík, též samovazba

áncuk – oblek, šaty (též v ostrav. mluvě). *Já už vod šestnácti nevyrost, tenhle áncuk mám vod bířmování a furt je pěkněj.* ❖ něm. *Anzug* oblek, *anziehen* obléci, navléci, *an*-na, *ziehen* táhnout

ancvaj – viz ajncvaj

anča – 1. venkovská dívka, srov. andula. *Prej že je to taková nezkušená anča, a zatím vod ní chytíl muziku.* 2. stud. anatomie (výraz studentů medicíny a zdravotních škol)

anděl – 1. med. košile pro pacienty, která překrývá přední část těla a vzadu vlaje, připomíná křídla 2. divad. nápodobá 3. vůl jak anděl – velký hlupák, nadávka

andělíčkář – lékař provádějící ilegální potraty. *Hele, můj brácha není žádněj andělíčkář, von to udělal jen jednou, no a měl smůlu.*

andělíčkářka – žena provádějící (ilegální) potraty. *Věděla to vod náky andělíčkářky, co s ní v padesátejch letech seděla.* – *Naše bejvalá vrchní sestra prej do vosumapadesátýho dělala andělíčkářku, dyť je taky na seznamech.* ❖ něm. *Engelmacherin* t/v, *Engel* anděl, *machen* dělat, dosl. posílá dušičky děti mezi anděly; pův. označení ženy, ke které dávaly do péče své děti (obv. neprovdané) pracující ženy; andělíčkářka, která dostávala obv. jednorázový obnos, se pak snažila se těchto dětí co nejrychleji zbavit (např. jejich opakovaným zpocením a následným vystavením chladu); odtud pak také označení ženy provádějící potraty (snad častěji v rak. němčině; tuto činnost často provozovaly porodní asistentky); v něm. krimin. slangu *Engelmacher* někdy označuje střelnou zbraň

andre – svět. předložka s významem tam, v, do, též v souč. vězeň. mluvě, srov. adaj. *Tachtí andro veš.* (Jde do lesa.) – *Vkydni mu andro muj.* (Dej mu přes hubu.) ❖ Podzimek 1937; rom. *andre* do, v (*andre škola* do školy), *andro* je spojení se členem mužského rodu „o“ (*andre o kher*, tj. *andro kher* do domu)

androš – 1. dř. příslušník undergroundu, někdy také ve smyslu disident. *Zavzpomínali jsme na starý časy, kdy jsme byli fakt androši a udělali jsme pro pár starejch kamarádů koncert v tom sklepeš jako tehdy.* 2. některé hudební projevy mimo hlavní proud. *No je to androš, ale takevej hospodskej.* ❖ angl. *underground* podzemí

andula – 1. hloupá (pův. zejm. venkovská) dívka.

Byla to taková andula, vůbec jí nedošlo, že ji chce jen vožrat a přefíknout. 2. letec. klasický dvojplošník sovětské výroby Antonov AN-2 po několik desítek leti užívány k výcviku parašutistů. V Chrudimí mě dvakrát vzali do anduly, ale já se bál skočit.

ánfas – pohled zpredu. Pošlete nám svou fotku z ánfasu, nejlíp v plavkách, a zbytek už zařídíme sami.

(w) ❖ fr. en face (vysl. an fas) zpredu, face obličej
angažák – rozhl. honorář za prorežimní zprávu, obv. týkající se KSC, jejich představitelů, stejně jako představitelů dalších komunistických stran ❖ užíváno před r. 1989

angelit – argot. žebrot ☑ Rippl 1926, asi z «mangelit

anglán – Angličan

angličák – 1. kovový model osobního auta (i dalších dopravních prostředků či strojů) 2. sport. tělocvičný výkon, také «angličan 3. želez., doprav. dvojitá křížovatková výhybka, srov. angličan ❖ pův. jen o modelech anglické značky Matchbox (dosl. krabička od sirek, předlohou pro ni byla krabička firmy Solo Sušice)

angličan – 1. sport. ve fotbale branka, kdy se míč do sítě odrazí od tyče (či od břevna) 2. doprav. dvojitá křížovatková výhybka ❖ v řadě oborů se podobný termín užívá pro různé předměty nebo činnosti původem z Anglie či Velké Británie

Angličan z Vysočan – člověk, který se dělá důležitým, vejtaha ❖ uvádí již Rippl 1937; po 2. světové válce (snad spolu s ústupem významu Británie) se začalo užívat spojení Američan z Vysočan

anglina – škol. angličtina. Tak Ondro, po dlouhý době jsem se za tebe na třídní schůzce nestyděla, matiku a fyziku máš za dvě a z angliny dokonce za jedna. ❖ uvádí již Oberpfalcer 1934

angoráky – zarudlé oči. Vidělaš, jaký má angoráky? Určitě bulela celou noc.

anгр – cirkus. železný (dříve též dřevěný) kolík zaražený do země, k němuž jsou připevněna lana od napnuté cirkusové plachty, též ankr, kotva či piket ❖ stejný termín uvádí Podzimek 1937 ve svět. argotu; něm. Anker kotva (možná pův. Ankerpflock kotvicí kolík), ankern kotvit, Pflock kolík, roubík

ágrařjovat – řem. chytat, zabírat (o ozubeném kole) ❖ Jindra 1921; něm. angreifen t/v, an- při, u, greifen chytit, uchopit

angrsten, angustrýn – svět. prsten, srov. kódř ☑ Podzimek 1937 (uvádí řadu dalších tvarů, např. gustýn); rom. angrustí prsten, to z angušt prst, avšak kontaminací s českým prsten

ángus – řem. nálitek ❖ Jindra 1921, též ankus; něm. Angus t/v, an- na, po, greißen lit

ani ň – vůbec nic. Už tam není ani ň. ❖ snad od nic
ani náhodou, ani omylem – v žádném případě. Jako, že bych tu žádost podala já? Tak to ani náhodou.

animáč, animák – animovaný film. Boží animák od Pixarů!

animírka – zaměstnankyně nočního podniku, která má za úkol pobízet hosty ke konzumaci (alkoholu); běžně chápáno jako prostitutka ❖ něm. Animierdame od animieren povzbuzovat, Dame dáma, paní, pův. z lat. animare oživovat, srov. reanimace
animo – chuť na něco, touha po něčem. Tak na Helenu si dej zajít animo, Lojza by tě zabil, až se vrátí.
❖ Rippl 1926 uvádí také vnuknutí, inspirace aj.

ánina – škol. angličtina

ankr – cirkus. viz angr

ankrplotna – řem. základová deska, kotevní deska
❖ Jindra 1921; něm. Ankerplatte t/v, Anker kotva, Platte deska

ano dacumal – kdysi dávno ❖ něm. Anno dazumal t/v, lat. annus rok, něm. dazumal kdysi dávno, parafráze zkratky A.D. (Anno Domini) L. P. (Léta páně); kromě češtiny (a samozřejmě němčiny) se užívá také v maďarštině

ánšlág – cirkus. 1. úder, rána 2. typický úvod k defilé pouze na bicí nástroje, obv. v délce osmi taktů ❖ něm. Anschlag t/v, schlagen udeřit

ánšlus – 1. připojení, obv. ve významu anexe Rakouska k Třetí říši v r. 1938. Karel odjel v pětatřicátým do Palestiny, a teta po ánšlusu do Anglie. 2. techn. připojení, přípoj, přípojka (dvou předmětů), spojení (vlaků ve stanici) ❖ něm. Anschluss, připojení, anschließen připojit; schließen uzavřít, srov. šlus

ánštand – rozmiška, hádka, aféra. Měla jsem ánštand s pokladní v samoobsluze, napočítala mi dvakrát kafe. – Ten černoch ani neuměl vzorec benzenu, tak jsem ho vyhodil; druhý den volali rektorovi z ambasády, byl z toho hroznej ánštand, řekli, že jsem rasista. ❖ rak. Anstand rozčilení, komplikace

ánštandka – divad. představitelka hlavní ženské role
❖ něm. Anstandsdame gardedáma, Anstand dobré chování

Antek – ostrav. Polák

antik – antikvariát. To už seženeš akorát v antikú.

antina – antikoncepce ❖ slang souč. mládeže

antiplář – argot. zrádce, udavač, bývalo časté ve vězeň. mluvě v podobném významu jako dnes bonzák, srov. antypleš. Oblíbenec neboli antiplář dobře projde a ani neví, že je v polepšovně. (Vašek Kaňa) ❖ něm. arg. antippen udat, tippeln jít, chodit, ve složeninách mnoho dalších významů

antivírák – comp. program pro ochranu počítače (mobilu aj.) před viry ❖ slang souč. mládeže

anton – policejní vozidlo typu dodávky určené pro převoz zadržených, klasicky zelený arčen. Já bych se držel tady u Krakovský, u Muzea maj vodní děla a antony. (80+) ❖ Rippl 1937 uvádí (vedle druhého významu „kat“) možný původ podle berlínského vězení na Antonstrasse v býv. klášteře sv. Antonína (Antonikloster), nebo od čes. «antoušek; podobné názvy mívala i jiná města, v německy mluvících

oblastech byl nejběžnější *grüner Heinrich* (zelený Jindřich), v Hamburku *grüner August* či v Berlíně (později *grüne Minna*; skutečnost, že se příslušná vozidla obv. doplňovala přívlastkem *zelený* dává Wolf do souvislosti s tím, že *grün* (*green*) mělo ve zločineckém prostředí význam špatný, nebezpečný aj. (viz pozn. u hesla «krén»), fakt, že vozidla často měla zelenou barvu hodnotí jako shodu okolností, *Greener Tisch* byl soud (dosl. zelený stůl) a *Grüner Anton* označoval snad původně berlínské vězení

antoušek – 1. ras, pohodný. *Chtělo by to zase antouška, ale ne jen na zatoulaná, každého bez náhubku, lup šup a byl by pokoj.* 2. hlupák ❖ Rippl 1937 uvádí původ podle kdysi prý populárního pražského rasy jménem *Anton Schek* (event. Scheck), popř. jako zdobnělinu jeho křestního jména (*Antoš* > Antoušek), srov. *anton*

antouškárna – *argot*. policejní komisařství ❖ Rippl 1926

ántré – 1. *divad.* první vstup herce na jeviště, dnes v běžné řeči příchod, nástup, úvod k něčemu. *Olga si svůj příchod do sálu pečlivě připravila, milovala totiž efektní ántré.* 2. představení či uvedení někomu, **udělat ántré** připravit někomu přijetí. *Uděleš mi snad u šéfa trochu ántré, ať tam nejdu jen tak z ulice.* ❖ fr. *entréé* vstup

antuch – *msl.* utěrka ❖ snad vlastně «hantuch, něm. *Tuch* šátek, kus látky, srov. *lajntuch*

antyplář – *argot*. udavač, viz antiplář

antyples – *svět.* zrádce, denunciant, srov. *bomzák*, *chochvalec*, srov. antiplář ☐ Podzimek 1937; něm. *arg.* *antippln* udat, viz tylopat

ánung, ánunck – ponětí, vědomí o něčem, tušení. *To tě nenapadlo, že holka z takovýhle rodiny vo tom nebude mít ani ánunck?* ❖ něm. *Ahnung* tušení, *ahnen* tušit

ányzka – *svět.* košile, srov. *gad* ☐ Podzimek 1937 odvozuje z lat. *camisa* košile

anzug – *ostrav.* oblek, viz áncuk

apač – 1. *argot.* pražský Pepík (se zdůrazněním chvástavosti), v souč. vězeň. mluvě jeden z výrazů pro *Romy* 2. *circus.* fingovaný pohlavek, který dostává *klaun* („dostává apače“), základní trik starých *klauniád* 3. *drog.* diazepam, podle firemního názvu injekčního přípravku *Apaurin* (zahraniční, ale v ČR dostupný) ❖ první význam uvádí Rippl 1926, druhý *Kludský* a *Cibula* 1970

apačárna – *argot.* hospoda, vyhlášená putyka, obv. taková, kde se scházela galérka, v Brně plotna ☐ Rippl 1926, *Nováček* 1929 uvádí v brněn. *argotu*, přičemž zdůrazňuje fr. původ

apanáž – pravidelný peněžní příjem (nezávislý na práci) postačující k životu, přen. *kapesné.* *Není apanáž vyplácená odcházejícím funkcionářům trochu vysoká?* (m) ❖ fr. *apanage* t/v

aparátčík – stranický pracovník, tedy kdo je nejen členem politické strany, ale také v ní pracuje na plný úvazek. *Celej život akorát aparátčík.* ❖ rus. *hovor.* *apparátčik* t/v, jinak operátor (stroje apod.)

apatyka – lékárna ❖ řec. *apothēke*; odtud též *putyka* a *butyk* | SSČ/ob.

apatykář – lékárník

apec¹ – *brněn.* aparát, technické zařízení, obv. zvuková aparatura. *Zatím tady máte tenhle starej apec, když budete slušně hrát, seženu lepší.* ❖ uvádí Rippl 1937; zkrác. z *aparát*

apec² – *brněn.* záchod. *Lubošu, pohni, ten apec nemáš jen pro sebe.* ❖ uvádí *Nováček* 1929 i Rippl 1937; něm. *Abort* záchod, což kdysi bylo zástupné slovo za starší *Abtritt* (*abtreten* ustoupit), z *abpryč*, stranou a *Ort* místo; slovo tedy není příbuzné s něm. *Abort* potrat (což je z lat. *abortus* t/v)

apel – voj. seřazení, nástup vojáků (nebo vězňů v koncentračních táborech) ❖ něm. *Appell* rozkaz, výzva

apelák, apelplac – voj. nástupiště, prostor pro nástupy ve vojenských útvech a zejm. věznicích, srov. *buzerplac*, *sčíták* ❖ v poválečném období známé zejm. z koncentračních táborů; něm. *Appellplatz* t/v. *Appell* rozkaz, nástup, na kterém se čte rozkaz velitele, *Platz* místo

apendour – *med.* slepé střevo, resp. operace slepého střeva ❖ lat. *appendix* červovitý přívěšek slepého střeva

apéro, apérko – aperitiv. *Nedáme nejdřív apérko, když máš dneska ty narozky?*

apetit – chuť k jídlu, někdy zvýšená chuť. *I když tvrdí, že je nemocná, apetit má dobrej.* ❖ něm. *Appetit* chuť k jídlu, pův. z lat. *appetitus* žádost, *appetere* žádat | SSČ/ob.

apík – apartmán. *Máme buknutý dva apíky na Lipně.* ❖ slang souč. mládeže

apka – *comp.* aplikace (mobilní) ❖ slang souč. mládeže; angl. *app* t/v

aplaudovat – tleskat. *Obecenstvo ji sice odměnilo potleskem, ale já si myslím, že jí pan ředitel druhý den v kanceláři tolik neaplauoval...* (B. Bezouška)

aplégr – výhonek, ratolest, přen. *potomek*, srov. *oplégr.* *Nejmenší je brýlatý strážlík Petykoluna, Kšandův aplégr...* (P. Jarchovský¹) ❖ něm. *Ableger* odnož, *potomek*, *ab-* od, *legen* klást, pokládat

apordekl, aportdekl – *brněn.* poklop na suchý záchod. *Příště za sebou laskavě zavři ten apordekl, tady nejsi v Praze.* – Šnicl musí být velké jak *aportdekl*. ❖ něm. *Abortdeckel*, *Abort* záchod (*ab-ort*), *Deckel* poklop (... *sei dankbar für genossene Ruh' und mach den Deckel wieder zu*)

april – žert spojený s 1. dubnem, obv. sdělení, které se následně ukáže jako nepravdivé; často ve frázi „vyvést apřílem“. *Já fakt věřil, že sem to metro povede a von je to apríl.* ❖ lat. *aprilis* duben; snad

podle peněžní reformy v německých zemích naplánované na 1. duben 1530, její odklad vedl k velkým finančním ztrátám spekulantů a následnému posměchu od prostého lidu | SSČ/hovor.

ara, arak – *svět.* pozor, uteč!, též v souč. věžeň. mluvě. *Ara! Benga* ❖ Podzimek 1937; rom. *arakhel* objevit se, střežit se, také najít, nalézt, *ara* je citoslovce ve významu „Pozor! Uhní!“

arab – **1.** věžeň. dítě, srov. arábek. *Má buben, bude mít araba.* (J. Suk) **2.** *brněn.* jízdní kolo, obv. starší nebo v horším stavu, též ostrav., srov. rak, ráčmen. *Na cestu do farchy a dom mi ten arab stačí.* **3.** *doprav.* první vlečný vůz (užíváno dříve u třívozových tramvajových souprav) ❖ první význam asi bez vztahu k arabskému etniku, snad od kmene *-rab*, resp. *rob*, který je v čes. *robě*, rus. *rebjata* aj., tedy s významem „dítě“

arabák – arabský kůň

arabáš – *hanl.* Arab. *Míra zná toho arabáše z vojny, jak sloužil v Břežanech.*

arábek – *argot.* kojeneček, malé dítě ☐ Rippl 1926; viz arab

arafatka – druh šátku (černobílý se vzorem drátěného plotu) ❖ nosil jej palestinský aktivista *Jásir Arafat*

arest – vězení ... *oni ti nováčkové a nahodilí provinilci jsou největší kverulanti a renitenti a nic jim není recht; ale takový starý kriminálník ví, že arest je riziko práce.* (K. Čapek²) ❖ něm. *Arrest* t/v, střlat. *arrestum* zadržení (Rejzek) | SSČ/ob.

archa – *stud.* **1.** kolej, internát, ubytovna **2.** architektura ❖ slang souč. mládeže

arita, aritka – aritmetika

arma – *voj.* prodejna smíšeného zboží umístěná v prostorách vojenského útvaru

Arma, Armec – *brněn.* Besední dům na Husově ulici v Brně, též Armatúra ❖ přechodně *Dům Armády*

armáda – *rozhl.* budova Českého rozhlasu v Dykové ulici v Praze, bývalé sídlo redakce armádního vysílání

armárka – *voj.* prodavačka v *-armě*, tj. obchodě uvnitř vojenského útvaru

Armatúra – *brněn.* Besední dům na Husově ulici v Brně ❖ viz Arma

armirovat – *techn.* vyzbrojit, vyztužit (dnes armovat, armovaný beton), **armírunk** výzbroj, výztuž, kování ❖ Jindra 1921; něm. *armieren* t/v

arulky – léky, prášky ❖ slang souč. mládeže

asák – asistent na vysoké škole, v tanečních, v divad. a film. slangu asistent režie. *Já jsem na to levej a von dělal asáka na Žofíně, už když jsem já chodil do tanečních. – Já se tě ptám, jestli jsi dělal asáka u filmu nebo u divadla.* (M. Švandrlík)

asentýrka – odvoď. *Jdeš jak regrut na asentýrku.* ❖ rak. zast. *assentieren* zjišťovat způsobilost k vojenské službě, něm. určovat, z lat. *assentiri* určit

asfalt – *xenofob.* černocho, srov. bakelit

asfaltka – silnice s asfaltovým povrchem

asociál – člověk vyhýbající se společnosti, méně obv. asociální psychopat ❖ slang souč. mládeže

astmaták – *med.* astmatický záchvat. *První astmaták jsem měla na mateřský.*

astrachán – *tramp.* **1.** kdo nezná zásady pobytu v přírodě, srov. mastňák, padour (viz příklad u hesla glajza) **2.** kožich ❖ *astrachán* se nazývala kožešina z beránků z *Astrachánské* oblasti u Kaspického moře (Machek)

aťák – ateliér, častěji atas

atáka – *šach.* útok ❖ rus. *ataka* t/v

atás, atásek – ateliér

átéčko – *drog.* lékařská ambulance specializovaná na problematiku alkoholismu a toxikomanie (AT), někdy i s výdejem substitučních přípravků

atila – *circus.* dřívější kostým drezérů šelem, míval typicky černorudou barvu ❖ maď. *attila* maďarský pánský kabát zdobený šňurami

atmoška – **1.** atmosféra, nálada. *Promiň mami, byla tam skvělá atmoška, já úplně zapomněla, že mám zavolat.* **2.** *rozhl.* zvuková kulisa

atombordel – *voj.* protichemický oblek, ochrana proti radioaktivnímu spadu. *Celý dopoledne jsme si volbíkali atombordel, já to ani jednou nestih včas.*

atomkaše – *voj.* hrachová kaše, též ve věžeň. mluvě

atomkecky – *voj.* návleky na nohy z plastové fólie, součást protichemického obleku (*-atombordelu*)

atomovka – atomová puma, jaderná zbraň. *Kdybys viděl, co si brácha z té vojny přivez, táta ho seřval a pak říkal, že máme kliku, že tam v tom skladu neměli atomovku.* (80+)

atopák – *med.* atopický ekzém

atyp – atypický výrobek, výrobek na zakázku. *V poslední době děláme hlavně atypy.*

audina, audyna – automobil značky Audi

auf! – *circus.* zvolání drezéra, po kterém se zvíře má vztýčit na zadních, srov. hoch ❖ něm. *auf* nahoru

auf: být auf – být vzrušený nebo rozrušený. *Když zjistili, kudy pojede, byly celý Kunovice auf.* ❖ něm. *auf* vzhůru

aufpasovat – *argot.* hlídat. *Všichni tam jít nemůžete, někdo musí aufpasovat venku.* ❖ něm. *aufpassen* t/v, *auf-* do, *passen* číhat, dohlížet

aufsac – *argot.* čepice ☐ Rippl 1926

aufsér – dozorce ❖ dř. běžný výraz s řadou výsl. obměn, např. *aufzér, auzér*; něm. *Aufseher* dozorce, *auf-* na, do, *sehen* hledět, pozorovat

aufslák – **1.** řem. úhoz, úder (kladivem), **2.** přírážka, příplatek ❖ Jindra 1921; něm. *Aufschlag* t/v, *auf-* na, *schlagen* mlátit, bít

auftakt – *hudeb.* předtaktí, někdy také odpočítaný takt před vlastním začátkem. ❖ něm. *Auftakt* předtaktí, *auf-* do, *Takt* takt

Augec – *brněn.* Lužánky (park). *Fotr aji děda hráli*

tenis v Augecu, tak já nevím, ale zas Zetor je špica, ne? ❖ Nováček 1929; něm. *Augarten* t/v, *Au-* lužní z *Aue* luh, niva, lužní (tj. vlhká) louka, *Garten* zahrada; podle stejnojmenného parku ve Vídni (první park tohoto jména snad již zač. 18. stol. v něm. Kasselu)

augle – brněn. oči. *Valila augle, že du zas dom.* ❖ něm. *Augen* oči, *Äuglein* (hovor. též *Äugl*) očko

augnráfek – divad. obtažení okrajů očních víček tužkou na obočí, k zvýraznění očí. ... *podmalování očí, kterému se správně česky říká „dělat si augnráfky“*... ❖ Bezouška 1971 (vč. příkladu)

august – cirkus. tradiční typ hloupého klauna, který se nechá vždy napálit, bývá partnerem «bílého klauna (obvykle má však více sympatií diváků), jeho atributem je červená bambulka na nose ❖ vyvinul se ve Francii na přelomu 18. a 19. století z *commedia dell'arte*, jeho dávným předchůdcem byl dvorní šašek; jako jeden ze symbolů klasického cirkusu jej použil např. dramatik Pavel Kohout v názvu své hry *August, August, August* (1967) | SSČ

aupairka – viz operka

aus – 1. pryč. *Můžeš vylít, už jsou aus.* 2. volno. *Musím to uvařit sama, Madlenka má dneska aus.* 3. neaktuální, mimo hru, srov. aut. *Tyhle vosmibitový krámy jsou aus.* 4. je to aus! – argot. je to prozrazeno ❖ třetí význam je v karetních hrách doslovný, např. ve hře cenr znamená dosažení patřičného počtu bodů (750), hra tím končí; poslední význam uvádí Oberpfalcer 1934; něm. *aus* pryč, skončený, venku

auscuc – stud. krátké shrnutí knihy nebo učiva, výpis nejdůležitějších informací, dnes častěji vejcuc ❖ něm. *aus-* z, dále viz vejcuc

ausgang – cirkus. východ z cirkusového stanu, postranní nebo zadní ❖ něm. *Ausgang* východ, *aus-* ven, *gehen* chodit, jít

ausgerechnet – právě, zrovna, zejména. *Vona si vzpomene ausgerechnet dneska, kdy na to nemám čas!* ❖ něm. *ausgerechnet* právě, zrovna, zejména; i v němčině má podobně emocionální charakter; *ausrechnen* vypočítat (*rechnen* počítat), dosl. znamená „vypočítaný“

auslág – 1. velký nepořádek. *Stačí, abych vodjela na týden, a ten auslág doma si nepřej vidět.* 2. divad. náhlý výpadek paměti (textu), též okno, srov. vorta, též v brněn. mluvě 3. ostrav. výloha, výkladní skříň, srov. ózlók ❖ něm. *Auslage* výkladní skříň; první význam snad z něm. *auslagern* vyskladnit, vytvořit ze skladu; *aus-* ven, *Lager* sklad, *lagen* položit

auspuc – brněn. vynadání. *Takové auspuc jsi neviděl* ❖ něm. *ausputzen* vyčistit, vymalovat

australan – sport. ve vodním slalomu manévr, při kterém se žád lodi natáčí na branku

austrálie – sport. australské postavení/formace v tenise, typ rozestavení hráčů na dvojici při čtyřhré **australské sádlo** – divad. vycpávky pod hercovým kostýmem (např. břicho, zadek atd.)

aušnyt – řem. výřez ❖ Jindra 1921; něm. *Ausschnitt* t/v, *aus-* ven, *pryč*; *schneiden* stříhat, krájet, *Schnitt* stříh, řez

aušus – zmetek, nepodařený výrobek, něco vyřazeného pro nízkou kvalitu. *To bude asi nákej aušus, když je to tak levný.* ❖ něm. *Ausschuss* zmetek, výrobek vyřazený při výstupní kontrole; *ausschießen* vyřadit (dnes v němčině zastaralý význam); *aus-* směr *pryč*, *schießen* střít, vyřázet

aušusový – s nízkou kvalitou, zmetkový, event. s viditelnými vadami. *Když sis koupil aušusovou baterii, tak se nediv, že ti vodošel celej mobil.* ❖ viz aušus

aut – 1. být aut – být mimo hru, nemoderně se oblékat. *Tohle si prosím tě už radši neber, to je už aut.* – *Fišerovi to neposílej, toho tu nechci, ten už je aut.* 2. zahrát do autu – přestat řešit, resp. zařadit, aby z něčeho nebyly další problémy. *Fanda zahrál to udání do autu, takže ti nejspíš zachránil prdel.* ❖ angl. *out* mimo, vně, srov. něm. «aus

auták – automobil. *Šmídovi maj novéj auták, Žigula, ale parkujou za rohem ve Vykáňský, aby jim to lidi z baráku nezaviděli.* (80+)

autičkář – 1. polic. kdo vykrádá auta, též ve vězeň. mluvě. *Možná jsi pár aut někdy udělal, ale zama-chlovanéj jako autičkář nejsi, nekecej.* 2. řidič auta, obv. z pohledu ostatních účastníků silničního provozu, např. cyklistů, motocyklistů, řidičů MHD apod. *Autičkáři jsou bezohledný, co jsem děckám koupil horáky, tak se silnici vyhejbám.*

autičkaření – vězeň. kradení aut, resp. vykrádání. *Jo, obstarat si káru na kšeft je nutný, ale dělat autičkaření jako řemeslo, to nechápu.* ☑ Suk 1993 (vč. příkladu)

autík – med. autista

autky – tisk. druh polotónových černobílých obrázků ❖ autotypie

autobus: plus mínus autobus – velmi přibližně

autobusák – 1. řidič autobusu 2. autobusové nádraží. *Tak ve čtyry na autobusáku.* ❖ druhý význam ze slangu souč. mládeže; srov. busák

outsorsovat – viz outsorsovat

avancírovat – být povýšen. *A měl taky avancírovat na feldmaršálka.* (J. Hašek) ❖ něm. *avancieren* povýšit

avansovat – být povýšen ❖ něm. *avancieren* povýšit **avanžmá** – služební postup, služební povýšení ❖ něm. *Avancement* povýšení, z fr. *avancement* t/v

aviatik – motor. řidič nákladního automobilu zn. Avia. *Nejvíc držouj aviatíci a multikáry.*

avíčko – comp. audiovizuální soubor s příponou .avi **avízo** – upozornění. *Dostal zavačs avízo, takže už bude nejspíš za kopečkama.* | SSČ

avri – svět. ven, pojďme, též abri. *Avri na čórku.* (Pojďme na krádež.) ☐ Podziměk 1937; rom. *avri* venku

azbesták – kdo dokáže vzít do ruky extrémně horký předmět, resp. kdo dokáže pít horké nápoje. *Hele, každéj chemik musí bejt azbesták.*

azbuci – brněn. Rusové. *Když Azbuci vtrukli do štatlu ...* (blog Jana Hlaváčka na idnes.cz)

azúro – bezoblačné počasí ❖ it. *azzurro* (vysl. adzú-ro) modrý

až na půdu – označení velikosti, intenzity. *Je nasra-nej až na půdu.*

až tak?, až takhle? – dotaz s významem „skutečně?“, „opravdu?“. *Jo až tak? Tak to je hustý.*

ažaz, až až – dostatečně, s rezervou, někdy i ve významu zbytečně moc. *Další nechci, mám jich tu až až.* | SSČ/hovor.

ažúr, ažūr – 1. **být ažúr** – neopoždovat se, být v termínu ... *vždyť jsem ti to vypočítal, když udělalš denně deset balíků, tak jsem ažūr ...* (B. Hrabal²) 2. **v ažúru** – v pořádku, s dobrým koncem. *Klid, Tonda už volal, je to v ažúru, příští tejdén to zapíjem.* ❖ první spojení je původní | SSČ/hovor.

B

baba – 1. žena, holka, obv. bez hanlivého příděchu. *Jirka závodně vesloval, ten vždycky ulovil všechny baby, který za něco stály.* 2. *hanl.* žena, často starší, srov. bába. *Taková baba, co ta mi bude dělat kázání.* 3. zbabělý muž, slaboch. *Franto, nebud' baba a pojď, starý to nák vysvětlíš!* 4. **baba rad'** – je těžké se rozhodnout (baba ve smyslu čarodějnice) 5. při hře na honěnou ve spojení **dát babu** | SSČ/hovor.

bába – 1. *motor.* babetta, motocykl s malým objemem 2. *hanl.* stará žena. *Dneska už je to stará bába, ale bejvala to fešanda.* | SSČ/hovor.

baba, bába, babice – šach. dáma

babáč – brněn. dívka, obv. hezká. *Že pré teho babáča splašil na netu.*

babča – stará žena. *Ta babča na dvacítce už snad půjde taky příští tejdén domů, takže na cěčku bude celkem pět lůžek.*

babčoch – *msl.* bramborová placka, kdysi také zženštilý muž

babička – *polic.* homosexuál ve vyšším věku, resp. s nápadnými rysy stáří

bábina – *argot.* ženské přirození, též bábovka

babinec – co se týká převážně žen, kde jsou převážně ženy, též „dámská jízda“, srov. *fracimór.* *Školství, no co bys čekal, dyť je to dneska babinec.* – *Ten náš věcerejší babinec dopadl bledě, sešly jsme se jen tři.*

babizna – *hanl.* stará, ošklivá a zlá žena, často emo-

tivně i o ženách středního věku. *Vzpomeněš si na mě, Hance je teď pětadvacet, ale jednou z ní bude stejná babizna jako její máma.*

babka – 1. svět. koruna, srov. *gronka*, *runka* 2. **za babku** – levně. *Koupil jsem to za babku.* 3. **na babku** – jednoduchý způsob uvázání šátku pod bradou 4. druh jedlé houby (*hřib žlutomasý*) 5. *motor.* kladívko používané na vyklepávání plechu (klempířské kladívko) 6. viz dědek-babka ❖ první význam uvádí Podziměk 1937 | SSČ

babochlap – 1. mužatka, žena s nápadnými mužskými rysy (může se týkat obličej, stavby těla, ochlupení aj.), někdy též o lesbičkách. *Ty vole, teď mi došlo, že tohle byla Ráďa, to vaše fitko je normálně fabrika na babochlapy.* 2. méně obv. muž zženštilého vzhledu nebo homosexuál. *Co su nejaké babochlap, abych si šmikoval ksicht?*

babosed – 1. v zemědělství maringotka nebo krytý valník tažený traktorem, ve kterém se na vzdálenější pole či do lesa hromadně dopravují pracovníci, obv. ženy, kterým sloužil současně jako šatna a jídelna; podobně u lesních podniků. *Kluci, začíná pršet, jděte se schovat do babosedu, ten chmel tu na vás počká.* (80+) 2. druh sazeče brambor 3. *doprav.* místo k sezení určené invalidům ❖ v zemědělství občas i v dalších významech

babouk – 1. pavouk 2. *argot.* stará žena, baba ❖ Puchmajer 1821; v obecné mluvě značilo též mrzouta

bábovička – hezká dívka ❖ slang souč. mládeže

bábovka – 1. bojácny, neprůbojný člověk, srov. *bač-kora*, *srab* 2. *argot.* *vulg.* ženské přirození, též *bábina*, srov. *munsemla* 3. hezká dívka ❖ třetí význam v slangu souč. mládeže | SSČ/ob.

babrák – nešikovný či hloupý člověk, srov. *vrták*, *ňouma*

babral – viz *babrák* | SSČ/hovor.

babrat se s něčím – dělat něco pomalu a nešikovně. *Kdyby ses s tím tak nebabral, mohls to mít už hotový.* | SSČ/hovor.

bábrle – 1. *babička.* *Ukaž, svlíkni to, bábrle ti to vy-pere.* 2. *loutka*, *maňásek*, srov. *pimprle* 3. *papírový „náboj“* do dětského praku

babuť – *morav.* prase. *Já žádně bronz nechytinu, já su dycky akorát spařeně jag babuť.* – *Ty si babuť, to si si na to nevezal šprcku?*

baby – malé dítě, miminko (vysl. *bejbi*) | SSČ

bacat – 1. *dět.* naplácat na zadek, dát výprask, srov. *nabacat* 2. *argot.* mít pohlavní styk ❖ druhý význam uvádí Rippl 1926 | SSČ

bacátko – *argot.* gumový policejní obušek, srov. *dívčí touha* ☐ Rippl 1926

bacila – *argot.* nehezká dívka ☐ Nováček 1929

bacit – bouchnout, praštit. *Chtěl jsem ho bacit, ale pak jsem radši utek.* ❖ Rippl 1926 uvádí mezi *argot./slang.* výrazy | SSČ/ hovor.

bacit sebou – spadnout. *Paní Čejková, já jsem vám to s tou podlahou říkala snad stokrát, teď sebou na chodbě bacil pan primář.* ❖ Rippl 1926 | SSČ/ob.

bacnout – bouchnout, praštit | SSČ/ob.

bacóch – morav. velký koláč, kynutá buchta apod. (již. Morava)

baculka – eufemické označení oběžní dívky nebo mladší ženy, srov. boubelka, otylka. *Vona do inzerátu napsala baculka, ale, ty vole, takovou machnu jsi snad ještě neviděl.*

báce – bačkory, trepky. *Nezouvej se, my si na báce moc nepotrpíme.* ❖ ačkoli se obv. cítí jako zkrác. z *bačkory*, původem je asi rak. *Patschen* (nář. též *Batschen*), viz též pozn. u hesla *papuče*

baček – argot. váček, tabák ☐ Rippl 1926; zdroj. z ↗bák

bačkora – 1. zbabělec, neprůbojný člověk. *Franta je bačkora, ten s tebou do toho nepude.* 2. cirkus. podložka hlavního cirkusového stožáru, v tomto smyslu i v hornictví (dřevěná podložka pod stojkou), resp. všude tam, kde je třeba zabránit, aby se kůl či stožár zabořil do země 3. v souvislosti se smrtí ve spojení **natáhnout bačkory**, **zaklepat bačkorama**. *Já myslel, že ten starý Morávek už dávno nátáh bačkory.* 4. **do bačkor** – do důchodu, také o zanechání aktivní (např. závodní) činnosti, obecně také ve významu zpozdění 5. **stát za starou bačkoru** – nestát za nic, být ve špatném stavu ❖ ve třetím významu asi z rak. nár. *die Patschen strecken* zemřít, dosl. natáhnout bačkory (viz báce); jiný výklad viz u hesla ↗brko | 'SSČ/ob.

bačkory – 1. motor. výrazně ojeté pneumatiky, prakticky bez vzorku, srov. galusky, cvičky 2. *doprav.* elektromagnetické brzdy u tramvaje

bačovat – *brněn.* 1. čepovat 2. vládnout

badít – koupat se ☐ Oberpfalcer 1934; něm. *baden* t/v, *Bad* koupel

baf – argot. potáhnout z cigarety. *Dej mi bafa!* ☐ Rippl 1926 (vč. příkladu)

bafan – pes, srov. hafan

bafat – 1. kouřit, někdy se zdůrazněním charakteristického zvuku. *Jak přestane bafat, tak mu vyndej fajfku z huby.* 2. o motorech: vydávat pravidelné (časově oddělené) zvuky. *Jak to, že neslyším bafat strejdův traktor?* ❖ srov. něm. *baffen*, resp. *paffen* bafat (příb. je angl. *puff*), srov. páv | SSČ

bafík – sport. funkcionář, ↗bafuňář. *Já s nima jezdim pořád, ale teď už jen jako bafík, dyť víš, kolik mi je.*

bafnout – 1. vylekat někoho (udělat „baf“), ↗vybafnout 2. rychle něco uchopit. *Jak se začaly zavírat dveře, tak von bafnul ten kufr a byl v čudu.* 3. o motorech, kamnech apod. – krátce se uvést do chodu (analogie s bafnutím z dýmky). *Motor třikrát bafnul, ale pak zase chcipl.* ❖ něm. *baffen* bafnout, šteknot, to z *paffen* bafnout, dýmat, srov. pap | SSČ

bafuňář – hanl. sportovní funkcionář ❖ snad z angl. *buffoon* paňáca, šašek, doloženo prý od r. 1940, pův. ve veslařství a lyžování (Machek)

bagán – nekultivovaný venkovan, bagoun ❖ v morav. nár. špinavec, Nováček 1929 odvozuje z lat. *paganus* pohan; asi však z *bagoun* uherský vepř (srov. *bagoun*), ze střlat. *baço*, *baconus* vepř na výkrm, šunka, srov. angl. *bacon* slanina (Rejzek)

bagančata, **bagány** – vojenské boty, též hanl. označení pohorek apod. ❖ též v morav. nár. *baganč*; maď. *bakanacs* vojenská bota, hovor. *baka* vojín, pěšák

bagáz – zavazadla ❖ fr. *bagage* t/v, příb. s ↗pakáz

bageterka – bageterie ❖ slang souč. mládeže

bagl – batoh, srov. ruksak ❖ snad z *batoh* s koncovkou z ↗pingl (Rejzek)

bago¹ – 1. míčová hra, kdy si dva nebo více hráčů přihrává míč a hráč stojící mezi nimi se snaží jej zachytit, přen. ve fotbale snadno někoho obehřávat, hrát s velkou převahou, srov. betlém. *To je to nejmenší, šak my s váma ještě zaválíme bago.* (K. Poláček¹) 2. přen. **hrát s někým bago** – využívat postavení, informace nebo jiné výhody. *Filipe, já ředitele i náměstka znám deset let, tobě nedošlo, že s tebou hrajou bago?* 3. vězeň. **dělat bago** – hlídat, srov. dělat zeď 4. *karet.* eso ❖ snad z fr. *bagot* zavazadlo, příb. s *bagáz* (Rejzek)

bago² – 1. žvýkáci tabák, resp. žvýkané „sousto“ tabáku, někdy také nedopalek doutníku či cigarety. *Na šachtě nešlo si zapálit, tak se žvejkalo bago.* 2. dehet v dýmce 3. *krimin.* ručně balená cigareta, též v brněn. mluvě 4. *vězeň.* vata nasáklá éterem určená k inhalaci pro své omamné účinky ❖ čtvrtý význam uvádí Suk 1993; možná z něm. arg. *Back* zkrác. z *Tabak* (Holub); pro což by svědčil dř. rovněž běžný tvar ↗bako, ↗bakovat; Machek však uvádí původ z maď. *bagó* žvýkáci tabák, pův. prý soví maso (*bagó* sova, snad ve smyslu špatně žvýkatelné maso), což prý maďarské pluky rozšířily po celé monarchii

bago³ – *techn.* tlustý kabel. *Do prvního patra vede takhle tlustý bago.* ❖ snad souvislost s prasetem, viz bagoun

bagoun – hanl. nekultivovaný, obv. též oběžní člověk, venkovan. *Jak se může takovej bagoun stát ministrem?* ❖ podle jména uherských vepřů, Eisner uvádí, že název je od *Bakoňského lesa* v Maďarsku (pohoří *Bakony* poblíž Balatonu), v němčině *Bakonyerschwein*, *Bagoner* či *Bagauner*, odtud asi náš *bagoun*; Rejzek odvozuje ze střlat. *baço*, *baconis* vepř (srov. angl. *bacon* šunka); odtud i bachyně, viz též ↗bagán

bagouni – argot. drobné peníze ☐ Puchmajer 1821

bagovat – 1. žvýkat tabák. *Některí z nich, na které se štěstěna usmála, bagovali špačky, které našli po cestě ...* (J. Hašek) 2. žvýkat něco, co nelze (nebo je ob-

- tízně) spolknout, tj. žvýkačku či tuhé maso. *Normálně bych to vyplivnul, ale mezi těmahle lidma jsem nevěděl, jak to udělat, tak jsem to maso bagoval snad pět minut.* 3. *vézeň.* cucáním vysávat éter z бага 4. *vézeň.* provádět felaci v homosexuálním styku, srov. vybagovat ✧ první význam uvádí již Rippl 1926, třetí a čtvrtý Suk 1993
- bagr** – 1. *sport.* spodní vybrání míče ve volejbalu 2. *voj.* lžice, někdy zejm. ohnutá lžice, kterou používali vojáci staršího ročníku (mazáci), srov. bagrovat 3. *hudeb.* zvláštní způsob sóla na bicí nástroje v rockové hudbě, kombinace užití tom-tomů a velkého bubnu
- bagrovat** – *voj.* jíst. *Tak padejte bagrovat, máte na to deset minut.* ✧ srov. něm. arg. *spachteln* jíst, dosl. „špachtlovat“
- bahamy** – příjemný život, pohoda, srov. havaj ✧ slang souč. mládeže
- bahan** – pohledný chlapec, mladý muž ✧ slang souč. mládeže
- bahnáci** – *voj.* ženisté, dř. též pěšáci ✧ uvádí již Oberpfalcer 1934, srov. bigoš
- bahno** – 1. *brněn.* pivo, obv. pouze točené. *My si dáme bahno, a Jitka bude řídit, jo Jitko?* 2. *drog.* hašiš ✧ první význam uvádí již Nováček 1929, dř. i v pražském argotu, viz příklad u hesla «zěbra; srov. něm. agr. *Plempel* pivo, jinak též bahno či močál
- bahot** – *svět.* ranec ☐ Podzimek 1937 odvozuje z rom. *bato*hos ranec, Wolf uvádí něm. arg. *Batoškos* zavazadlo, odvozuje ze slovenského *bato*h, *batožina*
- bach** – *argot.* pozor, dnes již jen «bacha. *Vkydávej bacha.* (Dávej pozor.) *Vleč na bach.* (Jdi a dej pozor.) ☐ Juda 1902 (druhý příklad), Podzimek 1937 (první příklad); rozšířený argot. výraz (též v mluvě světských) s řadou odv., např. *bachárna* hlídačská bouda, *bachovat* dávat pozor, o ponocných chodících bez troubení, bez hluku se říkalo *bachujou na slepo* (Oberpfalcer 1935), Rippl 1926 uvádí i zdrob. *bášek*, resp. *dát si báška* mít se na pozoru; viz bacha
- bacha** – 1. *pozor!* *Bacha, teď už pude!* 2. *dát si bacha* – být opatrný, mít se na pozoru. *Dávej bacha, začíná to namrzat.* ✧ uvádí např. Nováček 1929; běžně se odvozuje z něm. *Wache* stráž, pravděpodobnější je však z rak. *Obacht geben* dávat pozor (Rejzek), od *Acht geben* t/v | SSČ/ob.
- báchamr** – *řem.* velké kladivo, perlík, palice (vysl. báb-hamr) ✧ něm. *Hammer* kladivo, lidová etymologie odvozuje od slosovice úderu *bác*, analogicky k podobným složeným výrazům pro perlík (*Schlaghammer*, *Brechhammer*, *Schrotthammer*), možná tedy z *Platzhammer*, které je ovšem v češtině též ve formě «plocek
- bachař** – *vézeň.* vézeňský dozorce, **bachařka** vezeňská dozorkyně ✧ viz bacha | SSJČ/argot.
- bachna** – 1. *hanl.* velká, tlustá žena, srov. machna 2. *vézeň.* dozorce, bachař ✧ něm. *Bache* svině (v druhém významu argotické příklonění) | SSJČ
- bachor** – velké břicho ✧ spis. označuje přední žaludek přežvýkavců, stč. *bachoř* tlusté střevo (Machek), odtud i «bachratec
- bachora** – *argot.* peřina ☐ Puchmajer 1821; kdysi rozšířený výraz (též v mluvě světských), zdrob. *báchor*ka, odtud snad i jiný z výrazů pro peřinu *Bára*; snad z *bachratý*
- bachratec** – *msl.* tlustý člověk, člověk s velkým břichem ✧ souvisí s «bachor
- bachyňa** – *msl.* obézní žena
- bajfik** – přibližně, méně obv. zkrácení z «bajlafik
- bajaja** – pivo na usnutí, též hajaja, srov. sláfluňk
- bajc** – *řem.* mořidlo ✧ Jindra 1921; něm. *Beize* t/v, *beizen* mořit
- bajcovat** – mořit, natírat mořidlem (např. dřevo), nakládat (potraviny), srov. pajcovat. *Zkoušel jsem to ještě dvakrát bajcovat na hnědo, ale ten flek je furt vidět.* – *Nalož to maso už večer, ať se bajcuje přes noc.* ✧ něm. *beizen* mořit, nakládat do láku, častější je neznělá varianta «pajcovat, srov. piglovat
- bajčit** – jezdit na kole ✧ slang souč. mládeže; angl. *to bike* jezdit na kole
- bajker** – cyklista, kdo má jízdu na kole jako zálibu nebo jako sport. *Houby bajker, dědek, kerej jezdí na kole a nadává ženskejm s kočárkama.* ✧ angl. *biker* t/v, *bike* jízdní kolo
- bajkmen** – cyklista ✧ slang souč. mládeže; angl. *bike* jízdní kolo
- bajkmo** – na kole, též kolmo ✧ slang souč. mládeže; angl. *bike* jízdní kolo
- bajlafik** – přibližně, srov. bajvoko. *Bude to bajlafik tak dvěšť dvacet tisíc.* ✧ něm. *beiläufig* náhodný, přibližně, *bei-* za, *laufen* běžet
- bajlák** – *řem.* pravítko, příložka ✧ něm. *Beilage* příložník, příloha, *bei-* při, *lagen* ležet
- bajle** – *škol.* známka nedostatečně, pětka ✧ uvádí již Oberpfalcer 1934
- bájo** – *děť.* něco skvělého ✧ zkrác. z *báječný*
- bajsunů** – *ostrav.* ukousnout ✧ něm. *beißen* kousnout
- bajjsr** – *řem.* sochor, pácidlo, častěji «pajcr ✧ rak. *Beißer* t/v (něm. pes, který kouše, též zub), *beißen* kousnout
- bajvočko** – přibližně
- bajvoko** – přibližně, od oka, srov. bajlafik. *Bajvoko to bude třicet kubíků.* ✧ viz bajlafik
- bák** – *argot.* tabák, srov. duhan, thuválo ☐ Rippl 1926, rozšířený argot. výraz, též v mluvě světských; zkrác. z *tabák*, taktó již v něm. arg. *Back* nebo *Bak* t/v, což bylo zkráceno z *Tabak*
- bakelit**, **bakeliták** – *xenofob.* černocho. *Ten bakeliták ze čtvrtáku má na koleji furt samý hezký baby, to víš, velký péro a tuzexový bony.* (80+)

baketa – *cirkus*. tyč, kterou při vystoupení přeska-
kuje krasojedec

bakingem, bakinghem – *brněn. vulg.* homosexuál,
srov. buk. *Fuchthla najókáná, dyž ju kořen z fleku ne-
balí, tak je pro ňu bakingem!*

bakna – *řem.* čelist, též pakna ❖ Jindra 1921; něm.
Backe čelist, tvář, lice

bako – *nář.* žvýkací tabák, resp. tabák určený
ke kouření, který se však žvýká ... *jak strčíš tabák
do huby, tak je z teho bako.* (n) ❖ viz bago

bakovat – *nář.* žvýkat tabák ... *tam dole se nesmělo
kouřit, tak se bakovalo.* (n) ❖ viz bagovat

bakrle – *zast.* brzda (u žebříňáku)

bakro – *svět.* beran ☞ Podzimek 1937; rom. *bakro*
beran

bakšiš – spropitné, malý obnos za malou službu (též
v číšnickém slangu), někdy též úplatek ❖ Nováček
1929 | SSČ/ob.

bakterka – *med.* bakteriologie, bakteriologické vy-
šetření

bakule – 1. oblý útvar (z hlíny, sněhu), boule apod.
*Honza furt zkoušel nový vosky, ale bakule na běž-
kách jsem měla pořád. – Ráno půjdeš na středisko, ta
bakule se pořád zvětšuje.* 2. *brněn.* peníze (mn. č.).
❖ *morav. nář.* *bakula* boule 3. bakalářská zkouška,
tj. závěrečná zkouška po (prvních) třech letech
vysokoškolského studia

bal, bala – *svět.* vlas, vlasy, též v souč. vězeň. mluvě
☞ Podzimek 1937; rom. *bal* vlas

bál – *ples.* *To se chystáš na nějaký bál, že si bereš
voblek?* ❖ něm. *Ball* t/v, pův. z lat. *ballare* tancovat,
srov. balet | SSČ/hovor.

balabach – *argot.* venkovan, srov. balík ☞ Nováček
1929

balada – něco příjemného, pohodového, bezproblé-
mová věc. *První tři járy byly blby, a pak šesták, ale
čtvrták a páták, to byla balada.*

balamutit – říkat někomu něco nepravdivého (slo-
vo má shovívavý ráz), srov. obalamutit. *Tomu ne-
věřím, ty mě balamutíš.* ❖ v *morav. nář.* klamat,
balamuťa pomatenec | SSČ

balan – *cirkus.* doba rozběhu nebo výskoku potřeb-
ná k provedení cviku ❖ Kludský a Cibula 1970;
z francouzštiny

balanc – 1. rovnováha. *Došel skoro na druhou stra-
nu, ale nakonec ztratil balanc a zahučel do vody.* 2.
cirkus. souhrnný název pro artistické obory vyža-
dující dokonalé zvládnutí rovnováhy (ekvilibristika,
perše, žebříky aj.)

balancírka, balancka – *cirkus.* pomůcka pro udržo-
vání rovnováhy u akrobatů, např. tyč, slunečník aj.

balanta – *morav.* lhář, kecal ❖ snad souvisí s *bala-
mutit*, což v *morav. nář.* znamená klamat, ovšem
balamuťa pomatenec, slov. *balamuta* slátanina

balbach – *argot.* voják, někdy též venkovan, srov.
balík, balbouch ... *už byla aj flekovaná, vyrajmčila*

nejakymu balbachovi flek s dvěma ryznama. ❖ již
Puchmajer 1821, v brněnské mluvě Nováček 1929
(odtud příklad); jidd. *balmachanne*, hebr. *baal
milchâmáh* pán války (*baal* pán, muž, kdo se čím
zaměstnává, *machaneh* vojsko, ležení), něm. arg.
Ballmacher, Balmachomess (Oberpfalcer 1935)

balbouch – *argot.* voják, venkovan, viz balbach ☞
Oberpfalcer 1934

balbous – *argot.* Žid, hostinský ☞ Puchmajer 1821;
přes něm. arg. z jidd. *balboss*, hebr. *baal bajith* pán
domu, *baal* pán (Oberpfalcer)

balc – viditelné vyklenutí na svrchním oděvu
(saku, kabátě apod.), „boule“. *Nedávej si tu šrajtoflí
do saka, budeš tam mět balc.*

balda – *argot.* 1. venkovan, vesničan, srov. balík,
dř. také voják (srov. balabach) 2. *vulg.* hůl, klacek,
mužské přirození ❖ Nováček 1929; starý argot. vý-
raz (světský i kriminální – Juda 1902), z něm. arg.
Bal člověk, viz pozn. u hesla «balík

baldachýn – *brněn.* venkovan, vesničan

baldoň – *brněn.* venkovan

baldiv – *svět.* venkov, též v brněn. mluvě

bále, bálo – *svět.* prase, též v souč. vězeň. mluvě ❖
Podzimek 1937; kdysi rozšířený argot. výraz, odv.
např. *bálecí* vepřové maso, *bálice* svině, *bálátka*
prasátko, *balevas* slanina; rom. *balo* prase, *bale* tak
mohlo být připodobnění k českému střednímu
rodu (prase – bale); další argot. výraz pro prase
báre je však asi z maď. *barom* dobytek

bálek – stolní fotbal, «fotbálek» ❖ slang souč. mlá-
deže

balenyko – ručně balená cigareta, na rozdíl od ku-
povaných (strojově vyráběných) cigaret, dělanýko,
motanyko; častěji ve vězeň. mluvě ❖ existuje řada
dalších názvů, např. *balená, balenčo* aj.

baleták – *divad.* 1. zkušební sál vyhrazený baletu 2.
příslušník baletního souboru. *Ty jseš trubka, proč
bys žártil na baletáka?* ❖ Bezouška 1971

baletit – tancovat ❖ uvádí již Rippl 1926

baletky – *brněn.* vši, filcky ☞ Nováček 1929

balevas – *svět.* slanina ❖ viz bále

balfas – 1. *voj.* mužské přirození (velkých rozměrů),
srov. lofas 2. hlupák, trouba ❖ maď. *balfasz* hňup,
mezek, nemrčouch, *fasz* pohlavný úd

balhamr – *řem.* zárubník ❖ Jindra 1921; něm.
Ballhammer oblé kladivo, kladivo s kulovitým „no-
sem“, *Ballen* kulička, *Hammer* kladivo

bálice – *svět.* svině ❖ viz bále

balíč – kdo se snadno seznamuje s ženami, resp. je
úspěšně svádí

balíček – *rozhl.* zpravodajský příspěvek, který shr-
nuje jedno téma

balík¹ – 1. velké množství, např. peněz. *Zdál se to
bejt velké balík, ale jen jsem si trochu něco dopřál,
zbylo mi z toho kulový.* 2. **být v balíku** – mít hodně
peněz. *Kdyby tohle vyšlo, tak jsme voba v balíku. Ale*

jestli to nevyjde, tak jsme viš kde! 3. sport. peloton (v cyklistice). Už má na balík jen dvacet vteřin.

balík² – hanl. venkovan bez zkušenosti s městem, pův. sedlák, srov. buran, balda. *Je to venkovskej balík, ale hezkej kluk; musím ho trochu voblíct a vodnaučit ty hrozný kecý, abych s ním mohla jít taky jinam než do postele.* ❖ uvádí již Puchmajer 1821; rozšířený argot. výraz s odv. *balice selka, balíkova žofka sedlákova žena, balíkovo křápě sedlákovo dítě, posměšný podtext (dnes chápaný z pohledu městského člověka) pův. odpovídal filozofii světských lidí, kteří považovali (často právem) usdlé obyvatelstvo za hloupé, běžně se cítilo jako metafora neohrabanosti, původ však asi v něm. arg. *Bal* člověk, což je z jidd. *bal* muž, hebr. *ba'al* pán (srov. balda, balabach, balbach) | SSČ/hovor.*

balíkář – bohatý člověk. *Pré se z ně stal nafókané balíkář.*

balíkov – argot. vesnice, venkov ❖ uvádí již Rippl 1926

balit – 1. svádět, namlouvat si, usilovat o přízeň. *Balil von ji nebo vona jeho?* 2. **balit kramle, balit dek-le** – rychle či nenápadně odejít, zmizet, viz kramle 3. chystat se odjet nebo těž zemřít. *Mysleli jsme si, že to dědek tentokrát fakt už balí, ale už je ze špitálu zase doma.* 4. vyrábět cigaretu, dř. klasickou (viz balenyko) dnes zejm. cigaretu marihuany 5. **circus**. skákat v dřepu, srov. krupírovat ❖ první význam uvádí již Rippl 1926 | ³SSČ

balkon – vulg. ňadra, srov. fóry, před našěma. *S takovym balkónem? Spíš se divím, že se jí to nestalo už dřív.* ❖ uvádí již Oberpfalcer 1934; též v něm. *Balkon* v tomto významu

balkony – vulg. ňadra, viz balkon. *Ty vole, ta měla balkóny, doufám, že jí už bylo patnáct.*

ballon – **circus**. obruč vyplněná papírem, která se po proskoku roztrhne, srov. kulbit

baló – argot. prase, viz bále ❖ Rippl 1926

baloňák – kabát z lehké látky (na jaro a podzim). *Zapřela jsem vás, ale ona nakoukla do vašeho kabinetu a uviděla tam na věšáku baloňák.* (M. Kundera, *Směšné lásky*) ❖ tradičně vyráběný ze stejné látky jako (horkovzdušné) *balony* | SSČ/hovor.

balonek – 1. **polit.** nenápadné ověřování možných následků. *To neber vážně, daně zůstanou jak byly, to je zatím jen takovej balonek.* 2. **motor**. dř. nástroj na měření alkoholu v dechu, srov. trubička, fujara, nadejchat. *Jak jedeš v sobotu v noci, tak budeš před Rokycanama tutově foukat do balónku.*

balóny – vulg. velká ňadra, srov. melouny. *Z těch jejich balónů jsou chlapi pořád hotoví, i když je jí už přes čtyřicet.*

balvan – hanl. primitivní člověk, venkovan, také někdo, s kým nelze vyjít, srov. pařez

bambán – vulg. mužské přirození, penis. *Že bych před tím musela čumět na to jeho panděro a chlupa-*

týho bambána, to teda ne.

bambáro – mužské přirození (větších rozměrů). *Doufám, že neviděla to jeho bambáro.*

bambas, bambásek – mužské přirození, srov. bimbas, bimbásek

bambek – msl. věc, pro kterou nedokážeme najít pojmenování, viz bazmek

bambelať – *ostrav.* houpat se, kolísat

bambilion – velké množství, spousta. *Měl ses tehdy na všecko vostatní vyprdnout a dělat jenom tohle, dneska už máš takovejchhle stránek bambilion.*

bambuch – břicho ❖ slang souč. mládeže

bambula – naivní či hloupý člověk. *Mě už začíná sejtřit, jak se ten bambula furt gebí.* ❖ též v morav. nár., snad z ten. *bamba* přihlouplý, tupý (Machek)

bambulák – penis

bambule – 1. kulovitý předmět, koule, kulička 2. *rozhl.* mikrofon, srov. cedník, mikrák | ¹SSČ/ob.

bambus – 1. *rozhl.* výsuvná, několikametrová tyč zvukaře, na jejímž konci je připevněn mikrofon; zvukař jí snáz dokáže sejmout zvuk tam, kde je třeba natočit detail zdroje zvuku na špatně přístupném místě (dotazy diváků z hlediště, dotazy na tiskové konferenci apod.) 2. *xenofob.* člověk asijského původu, viz bambusák 3. víno s kolou, srov. houba ❖ třetí význam ze slangu souč. mládeže

bambusák – 1. *xenofob.* člověk asijského původu, srov. bambus, rákosník 2. bambusový koberec

bambusky – *sport.* dř. běžecké hole ❖ podle materiálu

ban – zákaz přístupu, zákaz přispívání do diskuze na webových stránkách či sociálních sítích. *Ani jsem nenapsal nic sprostýho a dostal jsem ban na půl roku.* ❖ slang souč. mládeže; angl. *ban* zákaz

baň – vězení. *Tys byl v báni, za maňase, nekecej.* ❖ snad z it. *bagno* lázeň, z lat. *balneum* lázně; dnešní význam údajně podle vězení v Cařihradu (Istanbulu) v místě bývalých lázní (Rejzek) | SSJČ/argot. (zde i další význam „zastavárna“)

baňa – 1. *morav.* rána, pecka, facka, srov. nabančit. *Enem dostal baňu, hnedka se zesral, ty pičo, ten teho nadřístal.* 2. láhev 3. *škol.* známka nedostatečné, pětka ❖ poslední význam Oberpfalcer 1934

Baña – *ostrav.* Ostravská technická univerzita, dř. Vysoká škola báňská

banán – 1. *sport.* gól, srov. flák, kus, kousek. *Dostali jste prej v Příbrami tři banány, co?* 2. nadávka, někdy prý i oslovení bez agresivního podtextu. *Co čumíš, ty banáne? – Tak banání, co kdybysme už šli?* 3. voj. vojenská pyžama (má žlutou barvu) ❖ první význam uvádí již Oberpfalcer 1934

bančo – břicho ❖ it. *pancia*, nár. *bancia* t/v

banda – 1. bandaska. *Každěj druhej v tom vlaku měl bandy plný borůvek.* 2. *motor.* nádrž. *Naber plnou bandu.* – *Jezdí s vírem v bandě* (tj. má velkou spotřebu) 3. *parta.* *Měly jsme na ekonomce s holkama*